

EVROPSKÁ UNIE
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI

Analýza socioekonomického rozvoje Pardubického kraje se specifikací potřeb po roce 2013 z hlediska kohezní politiky EU

Srpen 2010

Obsah

1	ÚVOD	2
2	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA KRAJE	3
2.1	POSTAVENÍ KRAJE.....	3
2.2	OBYVATELSTVO.....	4
2.3	OBLAST VEŘEJNÝCH SLUŽEB	6
2.4	EKONOMIKA	9
2.5	DOSTUPNOST A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA	13
2.6	ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ.....	17
3	SWOT ANALÝZA	19
4	SPECIFIKACE PŘEDPOKLÁDANÝCH PRIORITYNÍCH OBLASTÍ KRAJE PRO OBDOBÍ PO ROCE 2013	22
5	SEZNAM ZDROJŮ A ZKRATEK.....	32
6	PŘÍLOHA – DALŠÍ A KONKRÉTNĚJŠÍ STATISTICKÉ ÚDAJE	34

1 ÚVOD

Cílem předloženého dokumentu je představit hrubý návrh socioekonomické analýzy Pardubického kraje, v některých případech je uveden odhad budoucího vývoje se specifikací potenciálních potřeb po roce 2013 z hlediska budoucí Kohezní politiky EU. Dokument obsahuje rámcový návrh strategie a priorit kraje a v některých případech i příklady potřebných aktivit. Dokument se snaží svou strukturou reflektovat nejnovější vývoj v oblasti **budoucnosti kohezní politiky a reflexe rozpočtu EU**. Součástí vyhodnocení je i analýza dokumentu Evropa 2020: Chytrý, udržitelný a inkluzivní růst na pozadí analýzy Pardubického kraje. Dále je rámcově komentován i případný implementační rámec budoucích intervencí financovaných ze zdrojů kohezní politiky.

Dokument byl vytvořen za finanční podpory MMR za účelem přípravy aktualizace Rámcové pozice ČR na podzim roku 2010 k budoucí kohezní politice EU po roce 2013. Analýza bude využita k obhajobě priorit ČR v oblasti kohezní politiky během vyjednávání základních strategických dokumentů na úrovni EU, které by mělo pravděpodobně probíhat v letech 2011 a 2012. Současně budou využity výstupy analýzy jako základ pro přípravu národních programových dokumentů pro období po roce 2013.

V rámci analýzy je vyhodnocena základní charakteristika kraje, stav a odhad trendů ve vývoji některých, pro kohezní politiku významných indikátorů na základě relevantních aktuálních dat, případně zhodnocení dosavadních dopadů intervencí kohezní politiky a nastavení programových dokumentů z hlediska naplňování priorit a pokrytí současných potřeb. Analýza je završena vytvořením SWOT analýzy. Na základě toho byly rámcově identifikovány odhadované a předpokládané potenciální potřeby regionu a definovány obecné rozvojové priority regionu.

Vybrané dokumenty k budoucnosti kohezní politiky EU:

- *Evropa 2020; Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (Europe 2020 (European Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth)*
- *dokument ke koordinaci politik EU s dopadem na kohezní politiku - Enhancing economic policy coordination for stability, growth and jobs – Tools for stronger EU economic governance COM (2010) 367/2),*
- *projev komisaře pro zaměstnanost, sociální otázky a začleňování L. Andora (ze dne 24. června 2010).*

2 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA KRAJE

2.1 Postavení kraje

Pardubický kraj leží ve východní části Čech s centrem 120 km východně od hlavního města Prahy a zaujímá 5,7 % rozlohy ČR. Severozápadní část kraje sousedí s Královéhradeckým krajem. Na ose Chrudim, Pardubice, Hradec Králové, Jaroměř (případně ještě i Náchod a Trutnov) jde o **koncentrované urbanizované území s mnoha charakteristikami**, které z tohoto území činní významnou rozvojovou oblast s koncentrací přibližně 250 - 300 tisíc obyvatel, s **významnou koncentrací aktivit VaV** (2. či 3. místo po Praze a Brně), s Univerzitou Pardubice a s mnoha konkurenceschopnými ekonomickými aktivitami. V tomto ohledu je významné, že spolu s krajem Královéhradeckým a Libereckým tvoří region soudržnosti NUTS II Severovýchod. V evropském kontextu je významná i část severovýchodní hranice kraje, která je zároveň i státní česko-polskou hranicí. Na jihu, severu a východě hraničí Pardubický kraj s ekonomicky slabšími regiony – s krajem Vysočinou, Olomouckým krajem a polskou oblastí Kladsko, naopak za ekonomicky silné sousední regiony lze považovat Královéhradecký, Středočeský a Jihomoravský kraj.

Poloha Pardubického kraje v rámci ČR je výhodná z dopravního hlediska, neboť leží na významném **evropském železničním koridoru**. Mezinárodní **letiště v Pardubicích** patří mezi páteřní letiště ČR. Kraj je však zatím nedostatečně napojen na evropskou silniční síť, v kraji se nachází pouze 8 km dálniční sítě (**dálnice D11**) s budoucím napojením na polskou síť prostřednictvím R11 a napojením na nedobudovanou rychlostní silnici R35, která by měla procházet územím kraje.

Pestrá morfologie a velké množství obcí, rozsáhlé venkovské oblasti a významné památky včetně 1 památky UNESCO (Litomyšl) předurčuje Pardubický kraj pro různorodé aktivity v oblasti cestovního ruchu.

Tabulka shrnující klíčové charakteristiky kraje:

Charakteristiky, v nichž Pardubický kraj vyniká:	Charakteristiky, v nichž Pardubický kraj zaostává
Výhodná dopravní poloha v rámci ČR i EU Hustá dopravní infrastruktura	Nedobudovaná rychlostní dopravní síť – D11, R 35
Význam Univerzity Pardubice ve školském a výzkumném (evropském) prostoru Relativně vysoké výdaje na VaV	Nízká produktivita práce kombinovaná s nízkou mzdou Nízká investiční činnost
Mnohooborovost středního školství	Významné regionální disparity v rámci kraje
Vysoká exportní výkonnost	Nefunkční instituce podporující inovace a transfer technologií
Potenciál pro zahraniční investory	Nízký podíl obyvatelstva s VŠ vzděláním
Průmyslová tradice, diverzifikovaný průmysl	Nevyužitý potenciál kvalitních MSP,
Místně vysoký podíl MSP na zaměstnanosti	Závislost MSP na velkých podnicích, celkově nízká zaměstnanost v MSP
Potenciál rozvoje podél budoucí R35	Nízká úroveň průměrných mezd
Pestrá morfologie terénu, památky jako předpoklad pro rozvoj cestovního ruchu	Nedobudovaná síť ČOV u obcí nad 2000 EO
Vysoký podíl výdajů na VaV především soukromý sektor	Slabé výkony cestovního ruchu

2.2 Obyvatelstvo

Počet obyvatel Pardubického kraje činí 4,9 % obyvatelstva ČR, hustota zalidnění je mírně podprůměrná. V letech **2005 - 2009 měl počet obyvatel kraje rostoucí tendenci**, přičemž kromě roku 2009 měla **migrace převažující vliv na nárůstu počtu obyvatel kraje**.

K nárůstu počtu obyvatel došlo v posledních letech především v území koncentrované urbanizace na západě kraje na hranici s Královéhradeckým krajem a ve vybraných obcích s rozšířenou působností (dále ORP) na východě a severu kraje (Lanškroun, Žamberk, Vysoké Mýto, Litomyšl a Svitavy). K poklesu počtu obyvatel došlo ve východní a jižní části kraje (především ORP Česká Třebová, Moravská Třebová, Králíky, Ústí nad Orlicí, Hlinsko, Polička).

Dle dlouhodobé projekce obyvatelstva je očekáván **slabý kladný přirozený přírůstek** počtu obyvatel **do roku 2017, poté již bude mít přirozený přírůstek záporný charakter, a to nejprve mírný** (pokles pod úroveň roku 2009 je očekáván v roce 2023), **poté již strmější. Do roku 2065 je predikováno snížení počtu obyvatel Pardubického kraje o 15 %.**

Od roku 2000 došlo k **nárůstu průměrného věku** obyvatel o 2 roky. Existují meziokresní rozdíly, **nejvyšší podíl obyvatelstva ve věku nad 65 let, a zároveň nejnižší podíl věkové skupiny do 14 let je v okrese Pardubice**, nejnižší zastoupení obyvatel nad 65 let mají okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí.

Vzdělanostní struktura obyvatel ukazuje **podprůměrné zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním** (průměr ČR 12,7 %, Pardubický kraj 11,0 %) a to i v situaci, kdy na území kraje a v jeho přímém sousedství jsou významné kapacity poskytující vysokoškolské vzdělání. Pardubický kraj má **vysoké zastoupení osob se středním**

vzděláním bez maturity. V porovnání s výsledky SLDB z roku 2001 **došlo k nárůstu vysokoškolsky vzdělaných osob o 7 %, narůstá také podíl osob se středoškolským vzděláním s maturitou. Stagnuje podíl osob se základním vzděláním bez maturity a pohybuje se kolem 41 %.** Okres **Pardubice má výrazně vyšší zastoupení vysokoškolsky vzdělaných osob¹.**

Ve struktuře osídlení je Pardubický kraj typický **velkým podílem malých sídel.** V obcích velikosti do 499 obyvatel žije 14 % obyvatel kraje. Nejvíce obyvatel - **necelá třetina,** žije ve velikostní struktuře obcí 5000 – 19 999 obyvatel. Ve větších městech tj. nad 20 000 obyvatel žije 22% obyvatel kraje.

Z hlediska ekonomického má výsadní postavení krajské město **Pardubice,** kde jsou také velkou měrou koncentrovány firmy orientované na export. Dalšími významnými centry z hlediska exportní a inovační aktivity jsou města **Lanškroun, Vysoké Mýto, Ústí nad Orlicí a Letohrad.**

Bytová výstavba měla v letech 2005 – 2009 nejednoznačnou tendenci, v prvních třech letech tohoto období docházelo každoročně k nárůstu počtu zahájených bytů, avšak v roce 2008 nastal propad téměř až na úroveň roku 2005 a poté následoval opět nárůst v roce 2009. Největší počet rozestavěných bytů se **nachází v okrese Pardubice,** druhé místo zaujímal až do roku 2008 okres **Ústí nad Orlicí,** který byl v roce 2009 předstižen **okresem Chrudim.** Na úrovni obcí s rozšířenou působností jsou největší počty dokončených bytů (za období 2006 – 2008) v území ORP Pardubice, Chrudim, Lanškroun, s odstupem následují Svitavy, Přelouč, Žamberk, Litomyšl a Holice, naopak nejméně ORP Králíky, Hlinsko, Česká Třebová a Moravská Třebová. V přepočtu na 1000 obyvatel je nejvíce dokončených bytů v ORP Pardubice, Lanškroun, Holice, nejméně v území ORP Hlinsko a Vysoké Mýto.

Z Programu regenerace panelových sídlišť v letech 2001 – 2009 získalo dotaci na regeneraci jednoho nebo víc sídlišť 13 měst v Pardubickém kraji. Nejvíce sídlišť bylo, i vzhledem k velikosti města, regenerováno v Pardubicích.

Podíl domácností s čistým příjmem pod hranicí životního minima je v Pardubickém kraji velmi nízký (v roce 2007 činil tento podíl 2,7 % domácností), do kategorie 1 – 1,5 násobku životního minima spadaly téměř 4 % domácností, 35 % domácností (v kumulaci) má příjem do 2,5 násobku životního minima. **Sociální dávky představovaly 26 % na celkovém hrubém příjmu na jednoho člena domácnosti, což patří k nejvyšším hodnotám ve srovnání s ostatními kraji.** V 6 městech kraje (Pardubice, Chrudim, Česká Třebová, Vysoké Mýto, Ústí nad Orlicí, Svitavy) je identifikováno 15 sociálně vyloučených romských lokalit.

Z výběrového šetření Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2009 byla zjištěna **vybavenost osobními počítači** v 49,6 % domácnostech v roce 2008 a **připojením k internetu** v 38,8 % domácnostech. Ve srovnání s ostatními kraji je vybavenost osobními počítači velmi dobrá, vybavenost připojením k internetu spíše průměrná.

¹ Komplettní údaje o vzdělanostní struktuře bude třeba aktualizovat na základě výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

V současné době je kompletně dokončena výstavba hlavních tras optických sítí. V Pardubicích je realizována metropolitní optická síť. V rámci budování této optické sítě je dále rozšiřována vlastní metropolitní síť Univerzity Pardubice. Metropolitní síť existuje také na území města Chrudimi. **V současnosti na území Pardubického kraje neexistuje propojení metropolitních optických sítí.**

Klíčovou výzvou v oblasti lidských zdrojů a obyvatelstva kraje je dlouhodobá tendence k demografickému poklesu počtu obyvatel. Dále je zásadní výzvou relativně nízká vzdělanostní struktura obyvatelstva.

2.3 Oblast veřejných služeb

V Pardubickém kraji je k dispozici síť škol všech stupňů. Na území kraje bylo ve školním roce 2008/2009 celkem 307 mateřských škol (16 074 dětí); 252 základních škol (42 521 žáků); 79 středních škol s celkem 27 421 žáky (z toho dle oborů - 21 gymnázií se 7 061 studenty, 59 SŠ s odborným vzděláním bez nástavbového studia (zahrnují obory SOŠ, SOU, OU a praktických škol) s 18 987 žáky, 18 škol pro nástavbové studium s 1 373 žáky; a 1 konzervatoř s 230 žáky), dále 11 vyšších odborných škol (1 542 studentů) a 1 univerzita (10 500 studentů v akademickém roce 2009/2010).

V kraji je široká vzdělávací nabídka SŠ, nyní probíhají jednání o **změnách ve středním školství**. Navrhované změny vychází z potřeb trhu práce a z demografického vývoje; řeší střední školství komplexně, s cílem zachovat nabídku oborů i typy vzdělání a dostatečnou rezervní kapacitu.

V kraji **klesá nabídka technicky vzdělané pracovní síly**, chybí především absolventi odborných učilišť a technických SŠ. Pardubický kraj a úřad práce podporují a mediálně propagují technické vzdělávání. Pardubický kraj tedy podporuje spolupráci škol se zaměstnavateli při **popularizaci studia technických oborů** a při realizaci praktických částí studijního programu ve firmách. Rozložení vyšších odborných škol v kraji je z pohledu lokalizace i z hlediska oborové struktury poměrně rovnoměrné. V roce 2015 končí akreditace VOŠ a jejich roli pravděpodobně převezme v budoucnu univerzita.

Vysoké školství v Pardubickém kraji reprezentuje **Univerzita Pardubice se 7 fakultami, jediná vysokoškolská instituce** univerzitního typu v kraji. Počet studentů univerzity výrazně roste a byl vybudován univerzitní kampus.

Sociální služby jsou v kraji poskytovány převážně neziskovými organizacemi, příspěvkovými organizacemi Pardubického kraje nebo obcemi v kraji. Územní pokrytí je z hlediska zastoupení sociálních služeb v jednotlivých ORP nevyvážené. Nejvíce služeb se nachází v Pardubicích a v Chrudimi a dále jen ve Svitavách. V ostatních oblastech je zastoupení poskytovatelů sociálních služeb velmi nízké. Terénní služby jsou v Pardubickém kraji v současné době dostupné hlavně ve větších městech. V Pardubickém kraji chybí ústavy pro tělesně a smyslově postižené, pro chronicky nemocné toxikomany a pro alkoholiky.

Současný trend je podpora terénních ambulantních sociálně-zdravotních služeb, které umožňují klientům služeb setrvat s podporou v domácím prostředí co nejdéle. Proto jsou také podporovány alternativní služby k pobytovým zařízením (např. domovy pro osoby se

zdravotním postižením, stacionáře pro zdravotně postižené s denním a týdenním pobytem, služby osobní asistence, odlehčovací služby pro pečující osoby, atd.).

Při rozvíjení sociálních služeb je nutné disponovat širší nabídkou variabilních služeb, v nichž se terénní pečovatelská služba a ústavní péče budou prolínat. Proto je třeba rozvíjet krátkodobé a přechodné pobyty v ústavu, poloústavní formy pobytu, kde se kombinuje ústavní péče a domácí pobyt, vytvářet byty v domech s pečovatelskou službou a geriatrickou péčí, denní či noční stacionáře a odlehčovací služby. Do budoucna je třeba stabilizovat systém, vytvářet síť místně i typově dostupných sociálních služeb, směřovat k zajištění garance stabilního financování poskytovatelů na určité období.

Koncem roku 2015 se zvýší počet seniorů ve věku 65 let a více. Tento vývoj může zvýšit poptávku po sociálních službách, které využívá zejména tato věková skupina. Občané, kterým je přiznán „příspěvek na péči“ mohou nakoupit sociální službu u profesionálního poskytovatele nebo jim může pomoc zajistit příbuzný či osoba blízká. V této souvislosti jsou rozšiřovány kapacity pečovatelských služeb poskytující služby přímo v domácnostech.

Pardubický kraj usiluje o sjednocení systému poskytování sociálních služeb, zajištění srovnatelné kvality, územní vyváženosti a dostupnosti pro všechny uživatele těchto služeb a doplnění chybějících druhů sociálních služeb (např. terénní služby, aj.) v kraji.

V oblasti sociálních věcí dále podporuje:

- udržení principů komunitního plánování sociálních služeb v obcích a na krajské úrovni,
- udržení a zvyšování kvality u poskytovatelů sociálních služeb v kraji,
- nestátní neziskový sektor v oblasti sociálních služeb (terénní služby, služby osobní asistence, pečovatelské služby ve spojení s domácí ošetrovatelskou péčí, odlehčovací služby apod.), aby vznikla alternativa k trvalé ústavní péči (např. domovy pro seniory).

NNO jsou pestré v právních formách a působí v mnoha oblastech (např. sociální služby, péče o zdravotně postižené, ochrana životního prostředí, kultura a ochrana památek, práce s dětmi a mládeží, aj.). Významnou roli v koordinaci a distribuci informací na území Pardubického kraje plní „Koalice nevládek Pardubicka“, která v kraji zastřešuje NNO.

Na území Pardubického kraje působilo v roce 2009 celkem 10 **nemocnic** (5 poskytují péči na akutních lůžkách) s 2 682 lůžky, 6 odborných léčebných ústavů s 1 269 lůžky (z toho 2 LDN se 186 lůžky), 1 hospic s 27 lůžky, 1 lázeňské zařízení s 576 lůžky, 7 poliklinik a sdružených ambulantních zařízení, 4 zdravotnická střediska, dále celkem 937 samostatných ordinací lékařů - v tom samostatných ordinací lékařů praktických pro dospělé (215), praktických pro děti a dorost (93), stomatologů (252), gynekologů (52) a specialistů (325). V Pardubickém kraji bylo v roce 2009 celkem 219 ostatních samostatných zdravotnických zařízení, 138 lékáren a 4 výdejny zdravotnických prostředků. V roce 2009 činil přepočtený počet lékařů v kraji 1 962, z toho bylo 1 933 lékařů v nestátních zařízeních. Na 1 000 obyvatel připadalo 3,8 lékaře; naproti tomu na 1 lékaře připadalo 263 obyvatel.

K lůžkovým zdravotnickým zařízením na území Pardubického kraje patří také 3 privátní zdravotnická zařízení v oborech gynekologie a porodnictví a následná péče, Aeskulap, s.r.o. Červená Voda (následná a dlouhodobá péče), Nemocnice Polička, s.r.o. (následná a sociální

péče) a Hospic v Chrudimi. Ze speciálních zařízení působí v kraji např. Hamzova léčebna pro děti a dospělé v Luži – Košumberku (zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví) poskytující neurologickou a rehabilitační péči nebo privátní léčebné lázně ve městě Lázně Bohdaneč zaměřené na léčení pohybového ústrojí.

Z nelůžkových zařízení je nejvýznamnější Zdravotnická záchranná služba Pardubického kraje se 14 výjezdovými stanovišti při větších nemocnicích nebo zdravotnických zařízeních, tak aby pokryla pokud možno celé území kraje. V kraji chybí letecká záchranná služba a jsou potřebná další výjezdová stanoviště zdravotnické záchranné služby. Také byla reorganizována lékařská služba první pomoci.

Poskytovaná zdravotní péče v kraji je na standardní úrovni. Kraj má přiměřený počet lůžek pro poskytování akutní i následné lůžkové zdravotní péče, ale patří mezi 3 kraje s největší migrací za hospitalizací mimo kraj (dlouhodobě cca 20%) do sousedních krajů. Připravuje se centralizovaný nákup léků a zdravotnických prostředků, rozvoj a implementace regionálního informačního systému a zdokonalení systému zdravotnické záchranné služby.

V oblasti veřejných služeb bude největší výzvou modernizace a vybudování dlouhodobě efektivní struktury středního školství, které bude schopné reagovat na potřeby trhu. V oblasti sociálních služeb a zdravotnictví bude zásadní výzvou dlouhodobá udržitelnost a dostupnost služeb i v kontextu dlouhodobě stárnoucího obyvatelstva kraje.

Pardubický kraj má příznivé morfologické a geografické podmínky pro rozvoj **cestovního ruchu**. Přesto však v tomto odvětví Pardubický kraj za většinou ostatních krajů zaostává, což ukazují výkonové statistiky ubytovacích zařízení. Příčinou je neexistující povědomí o atraktivitách cestovního ruchu s nadregionálním významem, nedostatečná kvalita turistické infrastruktury a poskytovaných služeb. Negativně působí také zažitá image Pardubického kraje jako průmyslového regionu, oblast cestovního ruchu také ovlivňuje dosud nedostatečná spolupráce všech aktérů. Pardubický kraj má zpracovanou **strategii rozvoje cestovního ruchu**, ve které jsou definovány prioritní lokality a cílové skupiny, na něž bude po dobu platnosti strategie (do roku 2015) soustředěna pozornost.

Nedostatečné je využití **kulturního potenciálu** kraje v oblasti cestovního ruchu – často chybí dostatečná nabídka doprovodných kulturních aktivit, mnoho návštěvnický atraktivních prostor je nevhodně či nedostatečně využíváno a nedostatečně propagováno. Muzeím zřizovaným samosprávami chybí jednoznačné vymezení jejich výjimečnosti ve srovnání s ostatními. Pozitivním trendem je nárůst počtu soukromých a občanských aktivit v oblasti kultury.

V oblasti **sportu** mají v Pardubickém kraji nejrozšířenější členskou základnu fotbal, lední hokej, lyžování, tenis, turistika a orientační běh. Nejvýznamnějšími **sportovními** akcemi v kraji nadregionálního významu jsou Zlatá přilba (motokros), Velká pardubická steeplechase (dostihy) a Czech Open (šachy), velké pozornosti se těší hokejová extraliga. V Pardubicích chybí komplexně řešená sportovní hala pro sálové sporty.

2.4 Ekonomika

Hrubý domácí produkt Pardubického kraje se podílel v letech 2007 – 2009 na HDP České republiky 4,1 %. HDP na obyvatele se pohyboval na necelých **84 % průměru České republiky**. Hrubý domácí produkt přepočtený na obyvatele řadí kraj na 7. místo v roce 2007 na 8. místo v roce 2008.

Produktivita práce měřená ukazatelem HDP na zaměstnaného **tvorí pouze 85,6 % hodnoty České republiky**. Tato hodnota může souviset i s **nízkou mírou THFK** (zejména investice do technologií, viz dále), **nízkou kvalitací** zaměstnanců a neefektivním řízením podniků kombinovaným s využíváním relativně nízké mzdy v regionu, která kompenzuje mezeru v konkurenceschopnosti.

Na tvorbě **hrubé přidané hodnoty** kraje se převážnou měrou podílí **zpracovatelský průmysl** (necelá třetina HPH)², následují **dílčí odvětví ze sektoru služeb (sektor služeb se celkem podílí nadpoloviční většinou na struktuře HPH)**, v rámci služeb vynikají **služby logistické – doprava, skladování a spoje** (v tomto odvětví má Pardubický kraj jeden z největších podílů na HPH ze všech krajů, což **odpovídá pozici kraje na významných dopravních osách**), obchod a opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní spotřebu a komerční služby (činnosti v oblasti nemovitostí, pronájmu apod.). Každá z těchto oblastí se v letech 2006 – 2008 podílela na HPH kraje 10 – 12,6 %. V kraji je významná **průmyslová tradice**, zejména v průmyslu elektrotechnickém, chemickém (koncentrovaný v Pardubicích), strojírenském, kovodělném, potravinářském a textilním. **V období transformace neprošla průmyslová struktura kraje ve srovnání s jinými kraji příliš velkými změnami** (kromě textilního průmyslu). V elektrotechnickém průmyslu došlo k rozpadu velkých firem a následnému vzniku malých a středních podniků, a zároveň přišli i velcí zahraniční investoři. V posledních letech klesá váha chemického průmyslu a úspěšně se rozvíjí **automobilový průmysl** (Iveco Vysoké Mýto - dříve Karosa, SOR Libchavy). Textilní průmysl byl jedním z hlavních zaměstnavatelů především na Ústeckoorlicku a Svitavsku, s nástupem konkurence levné čínské produkce skončila nebo výrazně omezila výrobu velká část podniků, což bylo příčinou nárůstu nezaměstnanosti v příslušných ORP. Za perspektivní v textilním průmyslu lze považovat ty firmy, které přešly od konfekce ke speciální výrobě (koncentrace zejména na Svitavsku).

Podmínky pro rozvoj **strategických služeb** jsou splněny téměř výlučně v **krajském městě**. Hlavním oborem, který se rozvíjí ve **službách**, jsou **informační technologie**. Pardubice mají zároveň silné postavení v oblasti finančních služeb – pojišťovnictví, ve městě mají sídlo ČSOB pojišťovna a Pojišťovna České spořitelny.

Míra investiční aktivity je ve srovnání s ostatními kraji nízká. Pardubický kraj vykazoval v letech 1995 – 2007 druhou nejnižší hodnotu **tvorby hrubého fixního kapitálu** v přepočtu na HDP ze všech krajů. Příčinu lze vidět v **menší modernizaci tradičního průmyslu**. Tvorba hrubého fixního kapitálu a výše HDP má úzkou souvislost, pokud se v budoucnu zvýší míra investic v Pardubickém kraji, je možné očekávat i zlepšení pozice mezi ostatními kraji v ukazateli HDP na obyvatele.

² Dle odvětví OKEČ (NACE)

Přestože dosahuje Pardubický kraj v exportní výkonnosti, otázkou je udržitelnost takového stavu. Exportní schopnost zjevně spoléhá **pouze na několik zahraničních investorů** a na odvětví, která svou výkonnost odvozují od relativně nízkých mzdových nákladů či podobných obtížně udržitelných veličin. Region se podílí 7,7 % na exportu ČR (**4. místo mezi kraji**). Nadprůměrných hodnot v **komoditní struktuře exportu** dosahuje region ve vývozu **strojů a dopravních prostředků a kancelářských strojů a zařízení k automatickému zpracování dat**³. Ve srovnání s ostatními kraji má Pardubický kraj **pestrou teritoriální strukturu exportu**, více v něm figurují oblasti mimo EU – do zemí ESVO⁴ i do rozvojových ekonomik,⁵ naopak podíl exportu do skupiny zemí označovaných jako evropské tranzitivní ekonomiky a do zemí SNS na celkovém exportu kraje je ve srovnání s ostatními kraji ČR podprůměrný. Hlavními vývozními partnery Pardubického kraje jsou Německo, Nizozemí a Francie.

Přímé zahraniční investice míří zejména do elektrotechnického průmyslu. Do Pardubického kraje přicházejí nejčastěji dvěma způsoby – akvizice stávajících firem (např. Foxconn – Tesla Pardubice, Saint Gobain – Vertex Litomyšl, Iveco – Karosa Vysoké Mýto) nebo jako investice na zelené louce.

Role **malých a středních podniků** je v Pardubickém kraji významná, jednak dle informací Úřadu práce v Pardubicích jsou značně navázány na velké podniky (na 1 pracovní místo je vytvořeno 0,8 pracovních míst v malých a středních podnicích podléjících se na dodavatelských vztazích), jednak na **území některých obcí s rozšířenou působností představují tyto velikostní kategorie největší zaměstnavatele**. Podíl malých a středních podniků na zaměstnanosti je v Pardubickém kraji ve srovnání s ostatními kraji poměrně nízký (61,7 % v roce 2008) a v posledních letech dochází ke snižování jejich podílu na zaměstnanosti. Absolutně převládají malé a střední podniky ve službách, zároveň je podíl malých a středních podniků v sekundární sféře vyšší než 40 % a patří k vyšším v republice. Tento vyšší podíl v sekundárním sektoru může souviset právě s velkou návazností na velké podniky. Případný odchod velkých investorů by způsobil významné potíže malých firem včetně propouštění jejich zaměstnanců.

Úroveň materiálního bohatství domácností trvale bydlících v Pardubickém kraji je **vyjádřená čistým disponibilním důchodem domácností na obyvatele**. V roce 2008 figuroval Pardubický kraj na 9. místě mezi kraji ČR a v předchozích letech se jeho pozice postupně zlepšovala. **Na této hodnotě se odráží výše průměrné mzdy, která se pohybuje pod republikovým průměrem. Tempo růstu mezd též zaostává**. Negativně hodnotu dále ovlivňuje **nízký podíl vysokoškolsky vzdělaných osob** a struktura ekonomiky Pardubického kraje⁶. Pozitivně působí relativně nízká míra nezaměstnanosti v Pardubickém kraji.

Míra **registrované nezaměstnanosti** (podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání na pracovní síle) v Pardubickém kraji k 31. 12. 2009 činila 9,58 %, tato nezaměstnanost byla 6.

³ Motorová vozidla silniční (k dopravě veřejné), tj. zejména autobusy se podílejí na celkovém vývozu ČR téměř 80 % (společnosti Iveco, SOR). Ve vývozu kancelářských strojů a zařízení k automatickému zpracování dat má vůdčí postavení na exportu tchajwanská společnost Foxconn sídlící v Pardubicích.

⁴ Zejména Norsko a Švýcarsko

⁵ Zejména Spojené arabské emiráty, Hongkong

⁶ relativně vysoká zaměstnanost v průmyslu a zemědělství za jedněch z nejnižších průměrných mezd v průmyslu v České republice a obecně nízké úrovně mezd v zemědělství)

nejnižší mezi kraji v České republice, **míra obecné nezaměstnanosti** (podíl nezaměstnaných na celkové pracovní síle) v roce 2009 činila 6,4 %. Jako ve všech krajích se na nezaměstnaných více podílejí ženy. **Zaměstnanost žen** se však v Pardubickém kraji pohybuje na republikovém průměru, od 90. let však zaznamenala pokles (v roce 2008 činila 46,5 %). **Míra zaměstnanosti starších pracovníků** (zaměstnanost osob ve věku 55 – 64 let) patří mezi vyšší ve srovnání s ostatními kraji ČR. Míra zaměstnanosti žen ve věku 55 – 64 let (30 %) je ve srovnání se zaměstnaností mužů poloviční, avšak od 90. let výrazně vzrostla.

Největší zastoupení ve struktuře nezaměstnaných dle hlavních tříd klasifikace zaměstnání mají pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, následuje skupina řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři. Co do vzdělanosti, ve struktuře nezaměstnaných je v **kraji dlouhodobě nejvíce uchazečů ve stupni střední odborné vzdělání s výučním listem**, stabilní podíl (okolo 25 %) představují uchazeči se základním vzděláním. Uchazeči s vysokoškolským vzděláním mají dlouhodobě nízký podíl na celkové evidenci nezaměstnaných (necelá 3 %).

Oblasti s nejvyššími měrami nezaměstnaností jsou Jevíčko a Moravskotřebovsko v okrese Svitavy, dalšími problémovými oblastmi jsou v okrese Chrudim také Skutečsko a Třemošnicko (sezónní výkyvy) a v okrese Ústí nad Orlicí Českořebovsko. Limitujícím faktorem ve venkovských a odlehlejších oblastech je dojíždka do zaměstnání (i v kombinaci s pracovní dobou).

Dle demografického vývoje dojde v Pardubickém kraji k poklesu nabídky práce díky tomu, že se na trh práce budou dostávat slabší populační ročníky. Na druhé straně bude tento trend částečně kompenzován zvýšením věku odchodu do důchodu. Zároveň dojde k nárůstu vzdělanosti – zvýší se podíl osob s ukončeným středním vzděláním s maturitou a vyšším vzděláním, zároveň podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva se zvýší také díky růstu kapacit vysokých škol včetně Univerzity Pardubice. **Otvírá se zde tedy výrazněji prostor pro obory zaměřené na kvalifikovanou pracovní sílu**, což je žádoucí i z pohledu umístování sofistikovanějších výrobních provozů do kraje. Zůstane i nadále významná pozice cizinců, a to zejména na nekvalifikovaných dělnických pozicích ve výrobě, o které není ze strany místních obyvatel zájem. V současné době nejvíce zastoupené skupiny cizinců v Pardubickém kraji mající pracovní povolení jsou Ukrajinci, Vietnamci, Moldavané a Mongolové, ze zemí EU/EHP jde o Slováky, Poláky a Bulhary. Na druhou stranu však v Pardubickém kraji cizinci plní i roli vysoce kvalifikované a specializované pracovní síly, a to zejména v nadnárodních společnostech.

Úřady práce v Pardubickém kraji realizují projekty zaměřené na aktivní politiku zaměstnanosti snažící se o umístění problematických skupin obyvatel do zaměstnání. Tato intervence je hodnocena jako velmi prospěšná a je důležitá její aplikace i nadále (vytváření absolventských míst, míst pro osoby se zdravotním postižením, osoby pečující o děti, uchazeče o zaměstnání ve věku nad 50 let apod.).

V kraji každoročně probíhají jednání, kterých se účastní zástupci kraje, škol, firem (podnikatelů), hospodářské komory, úřadu práce a řeší vzdělávací potřeby v návaznosti na potřeby trhu práce. **V roce 2009** byla zpracována „**Studie demografického vývoje a vývoje trhu práce v Pardubickém kraji**“ jako východisko pro realizaci žádoucích změn v nabídce oborů vzdělávání na středních školách v Pardubickém kraji.

Co se týče odlivu vysokoškolsky vzdělaných osob z Pardubického kraje do perspektivnějších center České republiky (zejména Praha, Brno), tento trend v určité míře existuje, nelze očekávat výraznější nárůst odlivu mozků, je třeba však brát v úvahu i narůstající možnosti realizace v zahraničí.

Ekonomika kraje ukazuje, že přes poměrně nízkou vzdělanostní strukturu lidských zdrojů a nízké mzdy kraj zaujímá významné místo na seznamu exportérů a v produkci HDP. Export je významně závislý na několika velkých podnicích lokalizovaných v několika městech kraje. V kraji stále existuje poměrně nízká nezaměstnanost. Kraj je také oblastí s velmi nízkou investiční aktivitou. Slabá je i pozice MSP. Zároveň jsou v kraji silně zastoupeny firmy tradičních odvětví (chemie, textil, zpracovatelský průmysl). Dlouhodobě je však taková kombinace obtížně udržitelná a riziková. Proto je nutné dále posouvat ekonomiku regionu směrem k produkci s vyšší přidanou hodnotou a vyšší konkurenční pozicí.

Zásadou rostoucí koncentrace náročnějších forem průmyslu a přílivu zahraničních investic do krajského města je Pardubický kraj poměrně úspěšný v rozvoji ukazatelů inovační výkonnosti. Především podíl technologicky náročných odvětví na HPH a **výdaje na výzkum a vývoj** jsou relativně vysoké. V celkových výdajích na výzkum a vývoj na HDP (viz v příloze tabulky věnované výzkumu a vývoji) je Pardubický kraj s pátým místem na velmi dobré pozici. Plných 90 % výdajů na VaV je tvořeno podnikatelským sektorem.

Z hlediska zaměření výzkumu a vývoje byla v kraji v roce 2008 **největší část prostředků vkládána do experimentálního vývoje** a nejméně jde na základní výzkum. Prostředky na aplikovaný výzkum jsou o cca polovinu nižší než prostředky určené na experimentální vývoj. V kraji převažuje podíl neinvestičních nákladů nad investicemi. Na území kraje se nachází 3 výzkumné a zkušební ústavy a velké množství inovačních firem. Největší podíl inovačních firem z hlediska odvětví je v Pardubickém kraji zastoupen v chemickém průmyslu, v potravinářství, ve výrobě elektrických a optických přístrojů. Nositelem inovačního podnikání v kraji jsou velké průmyslové firmy. Aktivita výzkumu a vývoje jsou soustředěny převážně v Pardubicích. Dalšími centry inovačního podnikání jsou Lanškroun, Vysoké Mýto, Ústí nad Orlicí a Letohrad. Tendence však dále směřují ke koncentraci výzkumných pracovišť v krajském městě, viz v příloze tabulky věnované výzkumu a vývoji. Vědecké, výzkumné a vývojové činnosti se věnuje také Univerzita Pardubice, tradičně dominantní postavení má Fakulta chemicko-technologická. Podíl přidělených finančních prostředků univerzity na VaV uvádí v příloze tabulky věnované výzkumu a vývoji.

V kraji působí subjekty, které tvoří regionální inovační infrastrukturu. Původní záměr TechnoParku Pardubice není naplňován, ale v budoucnu může přispět k rozvoji regionu a k posílení jeho ekonomické stability.

Pardubický kraj v roce 2008 dosáhl shodně se Středočeským krajem 2. pozice v patentové aktivitě po hlavním městě Praze.

V Pardubickém kraji byla zpracována strategie rozvoje kraje v oblasti vzdělávání, rozvoje lidských zdrojů, inovací a inovačního podnikání – „Regionální inovační strategie Pardubického kraje“ s výhledem do roku 2013.

Výzkumný a vývojový potenciál kraje není dostatečně využíván, přestože v kraji existují instituce, které mají za sebou úspěchy při komercializaci výstupů VaV. Kooperace institucí VaV s aplikační sférou a komerční využití výstupů VaV jsou na nízké úrovni, mimo jiné i pro nízkou poptávku po službách institucí VaV ze strany podniků. Problémy je třeba hledat např. v poměrně nestabilní situaci mnohých MSP, v rozpadu velké části podnikového i státního aplikovaného výzkumu, v malé aktivitě základny VaV v nabídce svých výstupů.

Ze střednědobého a dlouhodobého hlediska jsou významné aktivity v oblasti výzkumu a vývoje, které mohou být zdrojem růstu regionu, zvláště v souvislosti s poměrně nízkou investiční aktivitou v kraji a s rezervami ve vzdělanostní struktuře obyvatelstva. Tyto výzvy jsou plně v souladu s prioritami Evropy 2020. Je také zjevné, že v tomto ohledu není Pardubický kraj izolovanou entitou a národní politika v oblasti inovací musí být rozumně integrována na úrovni státu s významnějším regionálním rozměrem, než tomu bylo v letech 2007 – 13.

Saldo veřejných rozpočtů⁷ bylo v letech 2005 – 2007 záporné, v roce 2008 stejně jako ve většině krajů kladné, což bylo dáno částečně většími daňovými výnosy, než bylo očekáváno (ještě před finanční a hospodářskou krizí) a částečně již čerpáním dotací z fondů EU. **Výdaje veřejných rozpočtů na v Pardubickém kraji patřily mezi nejnižší v ČR.**

2.5 Dostupnost a technická infrastruktura

Dopravní síť a dopravní obslužnost

V Pardubickém kraji chybí nadřazená **silniční síť** dálnic a navazujících rychlostních komunikací. V současnosti probíhá výstavba dálnice D11, na kterou naváže R35 a na ni připravovaná R43. Chybí také silniční obchvaty některých sídel (Pardubice, Chrudim, Svitavy, Lázně Bohdaneč, aj.). Územím Pardubického kraje prochází mezinárodní silniční trasy E 442 a E 461 a významné silnice I. třídy (I/2, I/11 - návaznost na dálnici D11, I/14, I/17, I/34, I/35, I/36, I/37). **Hustota dálnic a silnic I. třídy** v Pardubickém kraji je nad republikovým průměrem. Stávající síť silnic I. třídy však obsahuje přetížené úseky, vedení tranzitní dopravy městy prodlužuje jízdní doby a má negativní vliv na životní prostředí. Navrhováno je především zkvalitnění jejich povrchu, případně rozšíření. Cílem modernizací je odklonit tranzitní dopravu z center sídel vybudováním obchvatů. **Hustá síť silnic II. a III. třídy** v majetku kraje zabezpečuje napojení důležitých míst v kraji na nadřazenou dopravní infrastrukturu a zabezpečuje dopravní obslužnost obcí. Technický stav většiny z nich neodpovídá dopravním potřebám (bezpečnosti silničního provozu, ochraně životního prostředí, apod.).

Důležitou úlohu v kraji má také **veřejná hromadná přeprava osob včetně MHD**. Problematická je dostupnost a **dopravní obslužnost** zejména malých obcí. Nežádoucím důsledkem růstu individuální dopravy je zhoršování dopravní obslužnosti kraje a pokles přepravních výkonů veřejné hromadné dopravy. Veřejnou autobusovou dopravou bylo v kraji v roce 2008 přepraveno třikrát více osob než po železnici, přičemž v předchozích letech byl tento rozdíl ještě výraznější. **Počet osob přepravených v rámci kraje veřejnou**

⁷ Rozpočtů kraje, obcí a dobrovolných svazků obcí

autobusovou a železniční dopravou klesá. Jednou z možností zlepšení situace je integrace veřejné dopravy v rámci **integrovaného dopravního systému**. Nejdříve došlo k integraci dopravy v rámci Východočeského dopravního integrovaného systému VYDIS, který byl začleněn do IDS Pardubického kraje a ten byl dále propojen s IDS Královéhradeckého kraje. IDS Pardubického kraje se bude postupně rozšiřovat (okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí).

Pardubický kraj má poměrně **hustou síť železničních tratí**, která odpovídá republikovému průměru. Pardubický kraj má významnou geografickou polohu na významných evropských železničních koridorech⁸.

Vodní doprava na řece Labi je zahrnuta do transevropské sítě vodních cest kategorie E. K dlouhodobým záměrům patří splavnění Labe do Pardubic, vybudování přístavu v Pardubicích a Multimodálního logistického centra. V Pardubicích by měla začínat trasa plavebního kanálu Dunaj – Odra – Labe.

Přepravené objemy (bez tranzitu, dovoz a vývoz s využitím silniční, železniční a vnitrozemské vodní dopravy) v rámci Pardubického kraje celkově vzrostly od roku 2000 o třetinu. Jednoznačně převažuje přeprava nákladu po silnici, železniční doprava tvoří významnější typ přepravy v kraji (cca pětina z celkové přepravy), naopak podíl vodní dopravy je minimální. **V přepočtu na tis. Kč HDP se přeprava nákladu (bez tranzitu) v Pardubickém kraji snižuje.**

Nejvýznamnějším **letištěm** v Pardubickém kraji je regionální letiště se statutem veřejného mezinárodního letiště Pardubice. Toto letiště se smíšeným vojenským a civilním provozem umožňující lety letadel kategorie D v režimu VFR i IFR je jedním z pěti páteřních letišť ČR a má statut celního letiště. Předností letiště je výhodná geografická poloha v ČR s možností využití jako záložního letiště (pro letiště Praha, Brno i Ostrava) a jeho umístění na jihozápadním okraji Pardubic, 4 km od centra krajského města a v blízkosti hradecko – pardubické aglomerace. Předpokládá se další rozvoj tohoto letiště, v přípravě je projekt do ROP týkající se palivového hospodářství. Ostatní letiště mají převážně sportovní charakter, některá umožňují i provoz všeobecného letectví nebo slouží jako záložní vojenská letiště.

Na hranici s Polskem leží silniční **hraniční přechod** Dolní Lipka–Boboszów, železniční přechod Lichkov–Miedzylesie a tři pro pěší a cyklisty. Leteckým hraničním přechodem je veřejné mezinárodní letiště Pardubice.

Dopravní infrastruktura má pro Pardubický kraj velký význam a dobudování páteřní nadřazené sítě dálnic a rychlostních silnic bude mít velký význam pro rozvoj kraje. Modernizace komunikací nižších tříd je nutnou podmínkou pro mobilitu obyvatelstva. Zásadní význam pro mobilitu by však měla mít efektivní síť integrované veřejné dopravy. Integrovaná

⁸) Mezi nejvýznamnější v kraji i v ČR patří trať Praha – Pardubice – Česká Třebová – Brno, která je součástí I. železničního koridoru (Berlín – Praha – Brno – Vídeň, evropská magistrála E 40) s významnými uzly Pardubice a Česká Třebová. Navazující úsek trati Česká Třebová – Olomouc – Přerov (spojka mezi I. a II. koridorem) představuje významné spojení na Moravu, do Slovenské a Polské republiky. Významnými regionálními tratěmi na území kraje jsou Liberec – Hradec Králové – Pardubice – Chrudim – Havlíčkův Brod (elektrifikován je pouze úsek Pardubice – Jaroměř) a trať Choceň – Týniště nad Orlicí – Hradec Králové – Velký Osek. Kvalita regionálních tratí je z hlediska technických parametrů nerovnoměrná. Situaci v železniční dopravě zlepší realizace projektů, např. zdvoukolejnění železniční trati Pardubice – Hradec Králové, přeložka trati Pardubice – Chrudim (Medlešická spojka), přeložka železniční trati v úseku Choceň – Ústí nad Orlicí, aj.

veřejná doprava přispěje k ekonomické aktivitě v kraji a také k propojení s aktivními oblastmi sousedních krajů. Veřejná doprava omezuje negativní dopady individuální dopravy na životní prostředí.

Vodní hospodářství

Pardubický kraj je vybaven **vodovody** vysokým procentem (95,9 % všech obyvatel kraje). Největší prameniště podzemních vod v kraji i ve střední Evropě – Muzlov v okrese Svitavy dodává vodu i pro město Brno.

Na území Pardubického kraje se **protipovodňová ochrana** týká:

- ohrožených sídel a území, zejména lokalit v blízkosti významných vodních toků (zjm. Labe, Chrudimka, aj.) a dále sídel, ohrožených drobnými vodními toky případně povrchovými odtoky při přívalových srážkách na území pěti ORP,
- vodních nádrží (Pastviny, Hamry, Seč, Pařížov), které mají vliv na transformaci povodňových průtoků,
- stanovení záplavových území a především aktivních záplavových zón.

Ochranné hráze v Pardubicích byly vybudovány na obou březích řeky Labe a částečně i Chrudimky, postupně se budují na dalších tocích. V povodí Moravy byla realizována protipovodňová ochrana města Svitav.

V Pardubickém kraji bylo v roce 2009 napojeno na **veřejnou kanalizaci** 70,2 % obyvatel kraje, což je pod republikovým průměrem (81,3%). Důvodem je zejména velký počet obcí do 1 000 obyvatel, které nejsou odkanalizovány vyhovujícími kanalizačními systémy. Vypuštěné odpadní vody do veřejné kanalizace byly následně z více jak 96 % čištěny v ČOV.

Větší sídla mají zabezpečeno řádné čištění odpadních vod. U malých obcí je likvidace odpadních vod řešena individuálně v nevyhovujících zařízeních nebo nejsou odpadní vody čištěny vůbec. Nejméně jsou ČOV vybavena sídla na Svitavsku.

Podíl **čištěných odpadních vod** oproti odkanalizovaným v roce 2009 byl 96,9 %. Do konce roku 2010 musí být v aglomeracích nad 2000 EO zajištěno dle směrnice Rady 91/271/EHS vyhovující odkanalizování a čištění odpadních vod. **Z aglomerací této velikosti není dosud vybudována kanalizace zakončená ČOV ve 4 obcích kraje.** Řada čistíren má volnou kapacitu a je žádoucí, aby byly využity plně.

Energetika

Celková spotřeba energie v kraji stoupá. V rámci snižování energetické náročnosti dochází k realizaci úspor energie a využití odpadního tepla např. prostřednictvím zateplování budov, plynofikací objektů, aj. Projekty čistší produkce, úspory energií a využití obnovitelných zdrojů energie nejsou dostatečně aplikovány, zejména z důvodů jejich nepříznivé ekonomiky. Lze však očekávat změnu přístupu k těmto problémům.

Zásobování Pardubického kraje **elektrickou energií** je uspokojivě zajištěno, s výjimkou lokalit Poličska a Králicka. Na území kraje se nachází transformovny Opočíněk a

Krasíkov, které jsou hlavními napájecími body. Velkými zdroji elektrické energie jsou na území kraje elektrárny **Opatovice a Chvaletice**.

Vytápění sídel probíhá lokálně, domovními kotelny ústředního vytápění nebo zdroji tepla středních výkonů (sídlíštních, městských, průmyslových). Města Pardubice, Chrudim a Lázně Bohdaneč jsou zásobeny ze soustavy centralizovaného zásobování teplem z elektrárny Opatovice. Druhým významným energetickým a tepelným zdrojem je elektrárna Chvaletice. Další zdroje tepla v Pardubickém kraji představuje Teplárna Pardubice a Teplárna Zelená Louka v Pardubicích-Semtíně. **Nedostatkem systémů je nízká účinnost zdrojů**, špatný stav rozvodů s vysokými ztrátami tepla, **špatný stav tepelně izolačních vlastností vytápěných objektů, a proto je potřebná modernizace rozvodných systémů**.

Pardubický kraj má průměrný stupeň **plynofikace**. Plynofikace nových lokalit je převážně středotlakými plynovody ze stávajících regulačních stanic, které je v některých případech nutné rekonstruovat. Plynofikace probíhá průběžně podle plynofikačních studií, které jsou zpracovávány dle požadavků obcí. Výjimečně se budou vyskytovat obce, které nebudou zásobovány plynem, ale jinými ekologickými palivy a energiemi.

V Pardubickém kraji je **velmi nízký podíl využívání obnovitelných zdrojů energie** ve výrobní sféře (solární, větrná, vodní, energetické využití biomasy, geotermální energie a geotermální vrty, tepelná čerpadla, aj.), ale i v bydlení či dopravě. V Pardubickém kraji dochází k využívání zejména vodní energie a biomasy (spalování rychle rostoucích rostlin- např. řepka olejka, sena, slámy, dřevní štěpky) a větrné energie, jejichž význam je pouze doplňující, nikoli zásadní. Rostoucí význam má využívání tepelných čerpadel uplatňují u novostaveb rodinných domků, kde jsou hlavním zdrojem energie pro vytápění a ohřev vody nebo u stávajících topných systémů navržených původně pro kotle na tuhá paliva, příp. plyn.

Odpadové hospodářství

Pardubický kraj je v produkci odpadu podprůměrným krajem, nadprůměrným původcem je pouze u odpadu z energetiky. V kraji převažuje skládkování odpadů (v roce 2008 to bylo 43,2%) nad jinými způsoby nakládání s odpady. Na území kraje neexistují významné regionální kapacity pro nakládání s odpady s výjimkou skládek, spaloven nebezpečných odpadů a zařízení na zpracování odpadních plastů. Spalovací kapacity pro odpady z humánní a veterinární medicíny jsou v kraji dostatečné. Nakládání s nebezpečnými odpady zabezpečují specializované firmy a zdravotnický odpad spaluje např. Pardubická krajská nemocnice a.s., které provozuje spalovnu nebezpečných odpadů.

V posledních letech došlo ke snížení počtu skládek na území kraje na současných 14, z toho 1 skládka pro nebezpečný odpad (Synthesia a.s. Pardubice-Semtín), 8 na ostatní odpad, 5 na inertní odpad, jejichž kapacita je dostatečná. Pro ukládání nadměrného a nevyužitelného odpadu slouží 84 sběrných dvorů a pro zpracování biologického odpadu je v kraji 6 bioplynových stanic, 10 velkých kompostáren a jedna komunitní kompostárna.

Produkce komunálního odpadu (v kg na obyvatele) se v letech 2001-2008 v kraji zvyšovala i přes meziroční výkyvy. Pardubický kraj byl v roce 2008 druhý mezi kraji ČR s nejvyšším podílem odděleně sbíraných složek komunálního odpadu. V roce 2008 byl Pardubický kraj na druhém místě mezi kraji ČR, v němž se odstranilo nejvíce odpadů v ČR. **Produkce podnikového odpadu** je zjišťována podle sídla podniku a od roku 2006 klesá. V

roce 2008 bylo v Pardubickém kraji ve srovnání s kraji ČR vyprodukováno relativně nejméně podnikového odpadu ve vztahu k regionálnímu HDP (v přepočtu na tisíc Kč). Čtvrtina podnikového odpadu v ČR pochází ze zpracovatelského průmyslu a Pardubický kraj v roce 2008 dosahoval třetí nejvyšší podíl mezi kraji v tomto odvětví. Produkce odpadů v zemědělství a lesnictví je oproti ostatním odvětvím zanedbatelná.

V nakládání s odpady se kraj potýká s problémy, které platí republikově (převažuje skládkování netříděných odpadů, problematické je zpracování separovaných odpadů, jejichž využití je nárazové a často pro ně není na trhu kapacita - zejména pro papír a sklo, aj.). Pardubický kraj se řídí Plánem odpadového hospodářství Pardubického kraje a jedním z jeho úkolů bylo zřízení Regionálního odpadového centra Pardubického kraje. V Pardubickém kraji přetrvává výskyt **starých ekologických zátěží**, devastací charakteru starých skládek a kontaminovaných průmyslových objektů (cca 10 velkých starých průmyslových zátěží a cca 20 starých skládek s vysokou mírou rizikovosti).

2.6 Životní prostředí

Příroda a krajina, vč. lesů a ochrany půd

Krajina jako celek je poznamenána nedostatkem zeleně v sídlech, snížením diverzity a stability. Nejvíce poškozené je životní prostředí v lokalitách s koncentrovaným průmyslem, osídlením a hustou dopravní infrastrukturou (zjm. aglomerace Pardubice). Mezi poškozené životní prostředí lze řadit i zemědělsky intenzivně obhospodařovaná území na velkých plochách, kde je narušen přirozený prvek biodiverzity, protierozní ochrany a dochází k plošnému znečišťování vody dusičnany. Poškození životního prostředí chemickým průmyslem a energetikou má v kraji rozměry nejvýznamnějších problémů životního prostředí v ČR (např. areál firmy Paramo včetně detašovaných skládek, úložiště elektrárenského popílku elektráren Opatovice a Chvaletice aj.).

V Pardubickém kraji jsou zastoupeny všechny **kategorie zvláště chráněných území přírody** kromě národního parku. V kraji se projevuje nepatrné zvýšení koeficientu ekologické stability v souvislosti se **zvyšováním stabilních ploch a úbytkem nestabilních ploch**. U ekologicky nestabilních ploch se projevuje absolutní i relativní úbytek orné půdy.

V Pardubickém kraji se projevuje výrazné meziroční kolísání **výdajů na ochranu životního prostředí**. **Investice** na ochranu životního prostředí jsou v kraji nejvíce využívány z vlastních zdrojů a z rozpočtových prostředků. Největší investice v kraji v roce 2008 směřovaly na nakládání s odpadními vodami a na ochranu ovzduší a klimatu. **Neinvestiční výdaje na ochranu životního prostředí** v kraji se zvyšují, pouze v roce 2008 došlo k jejich snížení. Nejvýrazněji se na neinvestičních výdajích na ochranu životního prostředí v kraji v roce 2008 podílely náklady na nakládání s odpady a na nakládání s odpadními vodami.

V kraji se projevuje trend úbytku zemědělské **půdy** převážně v okolí center sídel a tendence zalesňovat pozemky nevhodné pro intenzivní zemědělské využití. **Ekologické zemědělství** je v kraji podobně jako v ČR na vzestupu, každoročně roste počet zemědělských podnikatelů, kteří hospodaří podle zásad ekologického zemědělství. Na druhou stranu patří

Pardubický kraj mezi kraje s **nejnižším podílem půdy v ekologickém zemědělství a půdy v přechodném období**.

Území Pardubického kraje je bohaté na **vodní zdroje** ve srovnání s ostatními kraji ČR. Pardubický kraj je vodohospodářsky mimořádně významnou oblastí s přebytky vodních zdrojů nadregionálního významu, a to jak podzemních vod, tak odběrů povrchových vod z vodních toků.

Kvalita povrchových vod a související likvidace odpadních vod se postupným útlumem průmyslové i zemědělské výroby a budováním ČOV v sídlech relativně zlepšila.

Na Pardubicku mají tradici Léčebné lázně Bohdaneč, které jako jedny z mála v ČR využívají k léčení pohybového ústrojí dva přírodní zdroje – slatinu (peloidy) a přírodní minerální vodu (ryzí alkalická kyselka). Specifickým znakem kraje je **rybníkářství**.

Ovzduší

Pardubický kraj je z hlediska kvality ovzduší možné zařadit mezi oblasti se středně znečištěným ovzduším. Pokles emisí byl dosažen např. omezením rozsahu a restrukturalizací průmyslové výroby, změnou způsobu vytápění, uplatněním emisních limitů, realizací technických opatření na zdrojích, aj.

Emise oxidů dusíku pochází v Pardubickém kraji ze dvou zdrojů, z velkých stacionárních zdrojů (REZZO 1) a z dopravy (tj. mobilních zdrojů, REZZO 4). Kvalitu ovzduší také ovlivňují emise malých stacionárních zdrojů (lokální topeniště) a způsob využívání energetických zdrojů. **Z hlediska znečištění ovzduší je nejvíce zatížena aglomerace Pardubice (koncentrací dopravy a průmyslu, činností elektráren Opatovice a Chvaletice)**. Nárůst silniční dopravy způsobuje nejen růst znečištění oxidy dusíku, ale zvyšuje i hlukovou zátěž v centrech měst (absence obchvatů sídel). Negativní vliv dálkových přenosů emisí, hlavně u prašných částic a u oxidů síry, je ekologizací velkých zdrojů znečišťování ovzduší postupně snižován, nedořešeny však zůstávají střední a malé zdroje znečišťování. Nejvýznamnějším zdrojem emisí oxidu siřičitého jsou velké stacionární zdroje. Emise oxidu siřičitého v kraji převyšují republikový průměr.

Ve srovnání s jinými kraji ČR je úroveň znečištění ovzduší v Pardubickém kraji relativně příznivá. Imisní limity většiny znečišťujících látek nejsou zpravidla překračovány, pouze u polétavého prachu jsou překračovány zejména v Polabí. V letech 2001 – 2006 došlo ke snížení imisní zátěže oxidy dusíku. Z republikového pohledu patří Pardubický kraj k imisně středně zatíženým územím.

3 SWOT ANALÝZA

Silné stránky

Výhodná geografická poloha kraje v centru ČR
Příznivý krajinný a kulturně historický potenciál pro rozvoj cestovního ruchu
Koncentrované urbanizované území (Chrudim – Pardubice – Hradec Králové – Jaroměř) – významná rozvojová oblast
Napojení silniční infrastruktury na síť dalších rychlostních komunikací (R11)
Existence tranzitního železničního koridoru a mezinárodního letiště Pardubice
Pozitivní saldo migrace do Pardubického kraje
Rozvojová role menších měst v území (Vysoké Mýto, Lanškroun, Litomyšl)
Existence vysokého školství univerzitního typu
Uspokojivá úroveň poskytování sociální péče u registrovaných sociálních služeb
Standardní úroveň poskytované zdravotní péče (rozsah, dostupnost)
Silná průmyslová tradice (chemie, elektrotechnika, strojírenství, potravinářství)
Teritoriálně diverzifikovaný a silný export
Relativně nízká míra nezaměstnanosti
Vysoká zaměstnanost v průmyslu, rozmanitost výrob (stroje, dopravní prostředky, chemie, textil),
Malé a střední podniky jako nejdůležitější zaměstnavatelé v některých ORP
Relativně vysoké výdaje na vědu a výzkum
Hustá dopravní infrastruktura (silniční, železniční)
Fungující integrovaný dopravní systém i v rámci pardubicko – hradecké aglomerace
Roste podíl tříděného komunálního odpadu
Dostatek vodních zdrojů nadregionálního významu
Nejsou překračovány imisní limity (s výjimkou poléťavého prachu v Polabí)

Slabé stránky

Absence dálnic a rychlostních silnic (vnější silniční napojení kraje) a také obchvatů
Sousedství slabších regionů (kraj Vysočina, Olomoucký kraj, Kladsko v Polsku)
Podprůměrné zastoupení vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva
Nadprůměrné zastoupení osob se středním vzděláním bez maturity
Regionální disparity – dichotomie rozvoje západní části a několika dalších sídel versus ostatní území
Neexistence propojení metropolitních internetových sítí
Existence 15 sociálně vyloučených lokalit v 6 městech kraje
Nízká míra napojení domácností na internet
Nízký zájem o studium technických oborů; nevyužitý potenciál vysokého školství a dalších částí vzdělávací soustavy
Nedostatek kvalifikované pracovní síly v technických oborech
Územně nevyvážené zastoupení sociálních služeb v ORP (terénní služby dostupné hlavně ve městech)
Absence pobytových zařízení pro tělesně a smyslově postižené; Nedostatečná kapacita zdravotnických ambulancí na léčbu závislostí; V kraji chybí letecká záchranná služba
Nedostatečná koordinace a propojenost sociální a zdravotní péče (patrné u poranění mozku úrazem)
Nízká kvalita infrastruktury a služeb cestovního ruchu; nedostatečná propagace cestovního ruchu
Nízká návštěvnost kraje (nízké výkony ubytovacích zařízení)

Křehká struktura exportu tažená několika velkými firmami
Nízká míra produktivity práce
Nízká investiční aktivita (měřená ukazatelem „tvorba hrubého fixního kapitálu“)
Nízká úroveň mezd a podprůměrné tempo růstu mezd
Poměrně velká závislost malých a středních podniků na velkých firmách
Potenciál VaV není dostatečně využíván (např. zázemí TechnoParku Pardubice)
Problematická dopravní dostupnost a obslužnost zejména v malých obcích
Nerovnoměrná kvalita regionálních železničních tratí z hlediska technických parametrů
Klesající počet přepravených osob veřejnou dopravou (autobusovou i železniční)
Podíl obyvatel napojených na veřejnou kanalizaci zakončenou ČOV je pod republikovým průměrem
Nedořešené odkanalizování a čištění odpadních vod v některých obcích kraje (do 2 tis. EO)
Nízká úroveň využívání obnovitelných zdrojů energie
Nadprůměrná produkce odpadů z energetiky
Nedořešený systém likvidace odpadů (vysoký podíl ukládání odpadů na skládky) a nedořešené staré ekologické zátěže
Snížená biodiverzita krajiny v některých oblastech
Poškození životního prostředí chemickým průmyslem a energetikou má rozměry problémů ČR (Paramo, elektrárny Opatovice a Chvaletice včetně úložiště popílků)
Lokální znečištění ovzduší dopravou v městských aglomeracích a emise z malých stacionárních zdrojů (lokální neplynofikovaná topeniště) zhoršují životní prostředí

Příležitosti

Intenzivní ekonomická činnost v území Chrudim – Pardubice – Hradec Králové – Jaroměř (+ Liberec)
Zlepšování vzdělanostní struktury ve vazbě na trh práce a na demografický vývoj
Dobudování nadřazené silniční sítě (D 11, R 35, R 43) a rozvoj území podél budoucí R 35
Budování a rozvoj datových a informačních sítí (pokrytí a vyšší kvalita připojení k internetu v ORP)
Další rozvoj Univerzity Pardubice
Motivace pracovní síly ke zvyšování kvalifikace
Zajistit srovnatelnou kvalitu, územní vyváženost a dostupnost pro všechny uživatele sociálních služeb
Udržet principy komunitního plánování sociálních služeb na obcích
Podporovat rozvoj alternativních služeb k trvalé ústavní péči a doplnit chybějící druhy sociálních služeb
Zavedení centrálního příjmu pacientů v nemocnicích; rozšíření záchranné zdravotnické služby, zavedení letecké záchranné služby; Snížení nákladů zdravotnických zařízení zavedením centrálních nákupů
Kvalitní nabídka turistických produktů; aktivní přístup akterů cestovního ruchu ke spolupráci
Pokračování v aktivní politice zaměstnanosti
Ekonomické obory zaměřené na kvalifikovanou pracovní sílu
Růst atraktivity kraje pro nové (zahraniční) investory
Využívání potenciálu průmyslu v MSP a ve vysokém školství
Další rozvoj informačních technologií
Posílení ekonomické stability a rozvoje kraje v rámci aktivit TechnoParku Pardubice
Rozšiřování integrovaného dopravního systému na další území (Svitavsko, Ústeckoorlicko)
Zkvalitnění regionální železniční dopravy (zdvoukolejnění tratě Pardubice-Hradec Králové, aj.)
Splavnění Labe do Pardubic a vybudování multimodálního logistického centra v Pardubicích
Další rozvoj veřejného mezinárodního letiště Pardubice

Využívání ekologických zdrojů pohonu v dopravě
Využití kapacitních možností stávajících ČOV v plném rozsahu
Zvýšení podílu využití obnovitelných zdrojů energie
Rozvoj nových metod likvidace odpadů
Zavádění standardů EU do zemědělství (ekologické zemědělství, aj.)
Zvyšování kvality vod
Snižování hlukové zátěže
Snižování imisní zátěže složek životního prostředí, programy snižování emisí

Hrozby

Pokračující stárnutí populace s negativním dopadem do veřejných služeb (vzdělávání, sociální služby – nedostatek sociálního bydlení, aj.)
Nepřátelský přístup obyvatel kraje k pracovníkům z jiných států
Polarizace kraje – prohlubování regionálních disparit (rozvoj Pardubic a okolí versus zaostávání ostatních částí)
Pokračující nezáměr o technické obory
Nedostatek dostupných sociálních služeb v menších sídlech
Odliv návštěvníků do konkurenčních destinací
Ve větší míře odliv odborníků mimo kraj a do zahraničí
Odchod velkých zahraničních investorů z kraje
Snižování konkurenceschopnosti ekonomiky kraje vlivem poklesu kvality lidských zdrojů
Snižování kvalifikace zaměstnanců vlivem zanedbání celoživotního vzdělávání
Nefunkční systém podpory inovací a transferů technologií
Ignorování potenciálu a příležitostí výzkumu, vývoje, inovací
Oddalování výstavby rychlostních komunikací a obchvatů
Růst celkové spotřeby energií
Zvyšování produkce odpadů ve vazbě na ekonomický růst
Růst cen za recyklaci odpadů a nakládání s odpady
Přetrvávání starých ekologických zátěží
Degradace krajiny a nedodržování ochranných režimů v chráněných územích (znečištění ekologicky citlivých území)
Překračování imisních a emisních limitů
Rostoucí koncentrace dopravy zvyšuje hlukovou zátěž a má negativní vliv na životní prostředí
Ekologické havárie, povodně a jejich dopad do území – vliv na životní prostředí, zdraví obyvatel

4 SPECIFIKACE PŘEDPOKLÁDANÝCH PRIORITNÍCH OBLASTÍ KRAJE PRO OBDOBÍ PO ROCE 2013

Stručná východiska strategie

Výstupy analytické části a SWOT analýzy přinesly skupinu vzájemně významně souvisejících prioritních oblastí, které by měly rámovat budoucí rozvojemou strategii kraje. Pardubický kraj trpí nerovnoměrným územním rozložením ekonomických aktivit.

Západní část kraje vykazuje v mnoha charakteristikách lepší ekonomické výsledky a předpoklady pro budoucí vývoj. Tato část kraje sousedí s rozsáhlým urbanizovaným, ekonomicky aktivním územím Královéhradeckého kraje a má velmi dobré dopravní spojení s pražskou aglomerací. Tato část kraje vykazuje mnoho synergických pozitivních charakteristik - lepší dálkové dopravní spojení (napojení na D11, mezinárodní letiště, pozice na mezinárodním železničním koridoru) a integrovaný systém veřejné dopravy, koncentrace infrastruktury pro VaV, vysokoškolských kapacit a významně lepší vzdělanostní struktura populace.

Východní část kraje trpí nižší ekonomickou aktivitou, vyšší nezaměstnaností a sousedí s územími, které nevykazují významnou či vyšší ekonomickou aktivitu (Kladská kotlina v Polsku, málo výkonné oblasti Olomouckého kraje a kraje Vysočina). Přes tyto slabší výkonnostní a další charakteristiky (např. horší vzdělanostní strukturu obyvatelstva, vyšší nezaměstnanost aj.) jsou i v této části kraje lokality, které vykazují významnou a především nadprůměrně konkurenceschopnou ekonomickou aktivitu včetně inovačně a exportně velmi aktivních velkých podniků. Jde o ORP Lanškroun, Vysoké Mýto, Ústí nad Orlicí a případně Svitavy či Litomyšl.

Dokument EU 2020 a potřeby Pardubického kraje

Strategický dokument Evropa 2020 reaguje na zásadní výzvy, kterým EU bude čelit v příštích 10 letech. Část indikovaných opatření je navrhována realizovat prostřednictvím reforem či změn politik a legislativy v jednotlivých oblastech. Část opatření má charakter projektů či veřejných intervencí pravděpodobně financovaných také ze strukturálních fondů. Strategie EU 2020 bude efektivně fungovat na úrovni EU, pouze pokud se aktivně a efektivně zapojí členské státy a samy zavedou či přizpůsobí svoje strategie, případně i legislativu.

U **mnoha priorit či avizovaných aktivit** lze dnes konstatovat, že budoucí **úspěch regionů v ČR je plně závislý na vytvoření národního prostředí** a zapojení ČR (a potažmo i regionů či aktérů na úrovni regionů) do evropských iniciativ či jejich dopadu z hlediska regionů. Následující část studie rámcově určí, jak jsou výzvy, potřeby a priority Pardubického kraje propojené a závislé na strategických plánech EU.

Indikátory na úrovni EU

Dokument EU 2020 obsahuje sadu indikátorů, které by měly být naplněny do roku 2020. Jedná se především o objem investic do VaV (3% HDP), snižování emisí skleníkových plynů (20-30% oproti 90. létům), zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na energetickém trhu (navýšení o 20%). V oblasti konkurenceschopnosti a vzdělávání jde o snížení počtu osob

s nedokončeným vzděláním, snížení nezaměstnanosti mladých a zvýšení kvality vysokoškolského vzdělávání. Zvýšení celkové míry zaměstnanosti obyvatel v produktivním věku na 75% je dalším cílem EU v kontextu boje s chudobou a také s demografickým poklesem.

Priority cíle a iniciativy

Dokument EU 2020 obsahuje ucelenou představu EU o cílech, výzvách a prioritách EU s výhledem do roku 2020.

Evropa 2020 rozvíjí tři prioritní oblasti:

- 1) *Inteligentní růst: rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích*
- 2) *Udržitelný růst: podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje*
- 3) *Růst podporující začlenění: podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnatelností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností*

1) Priorita Inteligentní růst – ekonomika založená na znalostech a inovacích

V této oblasti se priority týkají podmínek pro vybudování globálně konkurenceschopné ekonomiky EU. Základní iniciativy se týkají budování a financování infrastruktury pro výzkum a vývoj na úrovni EU (*Inovace v Unii*). Dále jde o zvýšení zaměstnatelnosti a konkurenceschopnosti převážně vysokoškolské mládeže především prostřednictvím získávání zkušeností v zahraničí (*Mládež v pohybu*). Poslední iniciativa *Digitální agenda pro Evropu* je zaměřena na budování konkurenceschopnosti v oblasti IT prostřednictvím např. budování rychlého internetu, podpory vzdělanosti, výzkumu v oblasti IT, poskytování nových on-line služeb na internetu (v oblasti zdraví, veřejné správy a bezpečnosti atd.).

Tab. 1 Významné priority iniciativy *Inovace v Unii* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Inovace v Unii	Pardubický kraj
Infrastruktura pro globální konkurenceschopný VaV	Potřeba investic pro VŠ a VaV
Financování VaV několik základních priorit	Potřeba technicky vzdělaných studentů

Analýza situace v Pardubickém kraji především v oblastech ekonomika a výzkum a vývoj, které tvoří základ pro budování znalostní ekonomiky, ukázala, že priorita *Inteligentní růst* a především navrhovaná iniciativa *Inovace v Unii* je mimořádnou příležitostí k budování infrastruktury v oblasti VaV a IT v regionu, především zapojením univerzity a dalších výzkumných organizací do mezinárodních aktivit a sítí a vytvoření podmínek pro potřebné investice do VaV nejen ve veřejném sektoru.

Tab. 2 významné priority iniciativy *Mládež v pohybu* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Mládež v pohybu	Pardubický kraj
Mobilita pro studenty VŠ, mladé odborníky	Zvýšení kvality sekundárního vzdělávání
Modernizace VŠ a dalších stupňů vzdělávání	Zvýšení počtu vysokoškoláků
Nezaměstnanost mládeže	

Dokument EU 2020 a iniciativa *Mládež v pohybu* jsou příležitostí k potřebnému posílení konkurenceschopnosti lidských zdrojů v regionu. Především jde o univerzitu a mobilitu jejích studentů, ale také o studenty a absolventy technických oborů v sekundárním vzdělávání. Lze uvažovat o několika případných oblastech podpory, které by podpořily snahy kraje reformovat a dlouhodobě modernizovat síť středních škol, případně učilišť. Podpora by mohla také směřovat do kapacit jednotlivých aktérů trhu práce – firem (zaměstnavatelů), úřadů práce, odborů kraje atd. při detailní a efektivní spolupráci, která by měla nastavovat nabídku vzdělávání především ve středním školství, které dnes generuje největší podíl nezaměstnaných a je dlouhodobě nejvíce rizikovým.

Tab. 3 Významné priority iniciativy *Mládež v pohybu* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Digitální program pro Evropu	Pardubický kraj
Vysokorychlostní internet, využití strukturálních fondů	Chybí spojení metropolitních sítí
VaV a inovační fondy pro oblasti IT	Zvýšení inovační aktivity
Nové on-line služby	

Iniciativa *Digitální program pro Evropu* přináší do debaty o potřebách Pardubického kraje nové aktivity spojené s informačními technologiemi, které jsou vnímány jako klíčové podmínky pro budování infrastruktury znalostní ekonomiky. Očekávané aktivity na úrovni EU mohou být inspirací pro kraj. Například vysokorychlostní internet a další indikované aktivity jsou nepochybně příkladem podpory a budoucí intervence, jejíž implementace je na úrovni Pardubického kraje žádoucí. Důvodem je především posílení konektivity a kapacity internetového spojení. Podpora by měla mít pozitivní dopad na budování infrastruktury pro znalostní ekonomiku v regionu, významná je tato iniciativa také v kontextu mimořádně nízké investiční aktivity na území kraje. Další aspekty, jako např. podpora nových on-line služeb, je případnou příležitostí pro MSP a další podniky v regionu, případně i pro poskytovatele některého druhu služeb (e-government, e-zdraví, e-bezpečnost aj.).

Shrnutí priority Inteligentní růst

Úspěšné uplatnění priority Inteligentní růst, případně potenciální podpora této oblasti z kohezní politiky, je podmíněno aktivní, integrovanou a silnou podporou ze strany státu (MPO, MŠMT případně MPSV) pro jednotlivé instituce (univerzity, výzkumné ústavy, inovující firmy a MSP). Iniciativa v oblasti IT předpokládá analýzu potřeb a případných dopadů zlepšení či vybudování infrastruktury vysokorychlostního internetu v kraji.

Závěr

Pro úspěch v oblasti znalostní ekonomiky je zásadní, aby podnikatelské subjekty v kraji měly jednoduchý přístup k inovačním kapacitám a také k výsledkům VaV. Zároveň je klíčové, aby byly v regionu budovány úspěšné obory VaV. Je ale vyloučené, aby se Univerzita Pardubice stala univerzálním zdrojem inovací pro celou škálu oborů tak, jak je známe v podnicích Pardubického kraje. Proto je nezbytné, aby podpora VaV a celá tato priorita byla podporována na území celé ČR, protože případní partneři podniků jsou v Praze, Brně či Liberci. Z toho pohledu je v zájmu ČR a Pardubického kraje podpořit flexibilitu mezi budoucími cíli kohezní politiky tak, aby všechny zdroje inovací, (tj. i ty v Praze - ČVUT, VŠCHT, UK, AV ČR aj.) byly schopny podporovat inovující podniky v Pardubickém kraji. V tomto ohledu je možné, že některé excelentní obory praktikované v Pardubicích nenajdou své uplatnění v Pardubickém kraji. Silná administrativní a intelektuální podpora je zásadní pro MSP a další aktéry znalostní ekonomiky, z tohoto pohledu je vhodné uvažovat o významném posílení kapacit na podporu budování znalostní ekonomiky v Pardubickém kraji.

2) Priorita Udržitelný růst – podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje

Evropa chce dosáhnout vyšší konkurenceschopnosti zvýšením efektivity využívání zdrojů a podporou zelených technologií a nových energetických technologií. Cílem je ekonomika s nízkou spotřebou uhlíku, odolností proti změnám klimatu a s efektivním využíváním zdrojů. Tato iniciativa jednak přímo souvisí s problematikou veřejných i soukromých investic v oblasti životního prostředí, jednak umožní investice do podniků, kterým umožní snižování energetické náročnosti. Priorita je zajímavá v kontextu nízké produktivity práce v regionu a s nízkou investiční aktivitou.

Tab. 4 Významné priority iniciativy *Evropa méně náročná na zdroje* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Evropa méně náročná na zdroje	Pardubický kraj
Integrovat cíle s politikami v oblasti VaV EU programů, SF, TEN, nástroje EIB aj.	Zvýšení produktivity, Investice do infrastruktury, investice do VaV
Inteligentní elektrické a dopravní sítě, iniciativa „zelené auto“ atd.	Podpora průmyslových podniků a MSP na území kraje
Podpora snižování energetické náročnosti MSP	Zvýšení investic
Integrované změny národních systémů	Zlepšení pozice MSP

Nejrůznější iniciativy navržené v iniciativě *Evropa méně náročná na zdroje* by mohly příznivě pomoci Pardubickému kraji v souvislosti s relativně nízkou produktivitou a velmi nízkou investiční aktivitou v kraji. Z této krátké studie není možné posoudit případné dopady či výhodnost priorit v oblasti energetiky, modernizace dopravy aj.

Iniciativa *Průmyslová politika pro věk globalizace* předznamenává potenciálně nový směr uvažování EK při příštích debatách o kohezní politice (tento směr bude jistě komplikován pravidly veřejné podpory a debatou o věcném obsahu iniciativy). Nicméně pro kraj, který je historicky spojen s průmyslovou výrobou, závislý na velkých zahraničních

investorech, a který má na svém území pestré množství podniků v mnoha sektorech, je tato iniciativa velmi významná. Z hlediska struktury a výzev krajské ekonomiky jde především o korelaci s případnými aktivitami této iniciativy - využití globalizačního fondu (Global adjustment fund), podpora internacionalizace MSP, zvyšování konkurenceschopnosti evropského cestovního ruchu, podpora efektivnějšího využívání energií a zdrojů atd.

Tab. 5 Významné priority iniciativy *Průmyslová politika pro věk globalizace* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Průmyslová politika	Pardubický kraj
Vytvoření rámce průmyslové politiky	Podpora podnikání a modernizace průmyslových podniků
Podpora případných restrukturalizací Globalisation Adjustment Fund atd.	Rizika spojená s nízkou produktivitou
Internacionalizace MSP	Zesílení MSP
Zvýšení konkurenceschopnosti evropského turismu	Slabá pozice cestovního ruchu v kraji
Národní reformy pro podporu průmyslu	

Závěr

Úspěšnost budoucí kohezní politiky inspirované strategií EU 2020 i v této oblasti souvisí v ČR s efektivním nastavením mnoha pravidel prostředí pro podnikání a podporu průmyslu na centrální úrovni v ČR (především na úrovni MPO). Efektivní naplnění priorit Průmyslové politiky je podmíněno adekvátní činností centrálních orgánů ČR, které budou spolu s EU reagovat na výzvy příštích deseti let. Pro Pardubický kraj je jakékoli posílení průmyslové politiky významné a pozitivní z důvodu jeho ekonomické struktury; proto je důležité, aby kraj byl schopen ovlivnit obsah těchto priorit a případně budoucí implementaci této politiky.

3) Priorita Růst podporující začleňování

Hlavním cílem této priority je prostřednictvím zvýšení zaměstnatelnosti snížit rizika sociálního vyčleňování. Iniciativa *Program pro nové dovednosti a pracovní místa* předpokládá reformování systému podpory v nezaměstnanosti a dalších oblastí souvisejících s trhem práce tak, aby byla podpora efektivní a flexibilní podle principu tzv. flexicurity.

Tab. 6 Významné priority iniciativy *Nové dovednosti a pracovní místa* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Nové dovednosti a pracovní místa	Pardubický kraj
Zavést flexicurity, podpořit reformy trhu práce, posílení partnerů	Zvýšit produktivitu práce v regionu, zvýšit mzdy
Národní strategie flexicurity	

Tab. 7 významné priority iniciativy *Evropská platforma pro boj proti chudobě* a některé vybrané potřeby Pardubického kraje v dané oblasti

Platforma proti chudobě	Pardubický kraj
Zajištění ekonomické, sociální a územní soudržnosti	Dlouhodobé riziko územních nerovnováh
ESF by mohla zajistit podporu boje proti vyloučení	Vysoká lokální nezaměstnanost a hrozba vyloučení, existence již dnes vyloučených lokalit
Národní státy by měly definovat nejvíce ohrožené skupiny	Vyloučené lokality a řešení jejich problémů

Závěr

Priorita Růst podporující začleňování je určena pro řešení problémů s ohroženými skupinami. V regionu dnes existuje poměrně nízká vzdělanost a relativně vysoké tendence a riziko zvyšování regionálních disparit, především na úrovni některých ORP. Proto je tato priorita důležitá jako oblast, s níž lze počítat v případě krizového vývoje např. po odchodu některých významných investorů z regionu či dopadu dlouhodobého klesání konkurenceschopnosti ekonomiky kraje. Z hlediska kraje je důležité, aby bylo možné použít nástroje budoucí kohezní politiky i v relativně malých obcích velikosti ORP na území Pardubického kraje. Z hlediska ČR je tudíž důležité indikátory chudoby a dalších disparit přiblížit maximálně potřebám českých regionů s velkým počtem malých obcí a s poměrně vysokým množstvím osob ohrožených nezaměstnaností v málo urbanizovaných regionech.

Implementace a institucionální kontext

Problémy a výzvy, kterým Pardubický kraj čelí, nejsou až na výjimky řešitelné izolovanými aktivitami na úrovni kraje, případně NUTS II Severovýchod. Cílů a priorit lze dosáhnout pouze integrovaným postupem, který umožní kombinovat podporu z různých fondů (ERDF, ESF, KF a komunitární programy) a z různých institucí. Například problematika nezaměstnanosti a zaostávání některých částí kraje není řešitelná bez integrované podpory v oblasti budování dopravní infrastruktury, modernizace krajského i národního systému vzdělávání a systematické podpory malého a středního podnikání, včetně podpory rozvoje cestovního ruchu a aktivit v oblasti podpory rozvoje venkova.

Dosažení úspěchů v oblasti znalostní ekonomiky a chytrého růstu je také možné pouze integrovaným přístupem na podporu kapacit VaV jak organizovaného vysokoškolskými či akademickými pracovišti, tak na úrovni podnikatelských institucí. Aktivity podporující kapacity VaV musí být efektivně kombinovány s přesně cílenou podporou inovačních aktivit MSP a podpůrnou infrastrukturou pro spolupráci mezi MSP a VŠ. Obory, ve kterých se kraj může profilovat ve znalostní ekonomice, jsou závislé na vzdělávací a výzkumné infrastruktuře, která je rozptýlena na území celé ČR a nelze očekávat, že znalostní ekonomiku a další lze budovat pouze na území Pardubického kraje.

Podpora inovačních aktivit samozřejmě souvisí i s reformními snahami stran středoškolského vzdělání. Dlouhodobá prosperita regionu významně souvisí se vzdělaností

strukturou regionu a tak i zde je zásadní spolupráce mezi středními a vysokými školami a zaměstnavateli.

Z výše uvedeného vyplývá, že regionální strategie Pardubického kraje může být naplněna pouze v případě, že bude naplňována integrovaným způsobem v souladu mimo jiné s doporučeními Barcovy zprávy o tzv. místním rozvoji a tudíž, že centrální intervence budou významně počítat s detailními potřebami regionů. Ostatně největší rozdíly se v současnosti tvoří na nižší úrovni - okresů či dokonce jednotlivých ORP, a ne na úrovni krajů či NUTS II.

Níže uvedená rámcová strategie byla zpracována především ve světle strategie, která je navrhována v dokumentu EU 2020 a podporuje orientaci na budování znalostní ekonomiky s výrazným ekologickým prvkem a doporučuje dlouhodobě bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Kompletní vytvoření strategie a propojení s představami na úrovni EU bude vyžadovat další rozsáhlou práci.

Klíčové rozvojové priority Pardubického kraje

Níže uvedené a komentované priority jsou navrženy jako implementační priority národní úrovně, např. na úrovni budoucího národního strategického dokumentu (např. Národní strategický rámec 2014+). Priority nejsou tedy totožné s prioritními osami jednoho OP či ROP. Důvodem je snaha vytvořit návrh celé škály celostátních priorit relevantních pro Pardubický kraj, z nichž některé by **mohly být přímo implementovány budoucím ROP a některé by mohly být krajem pouze koordinovány prostřednictvím integrovaného přístupu k realizaci příštích intervencí v regionech ČR**. Kraje by se měly jistě také podílet na programování příštích priorit.

Rozdělení priorit jednoznačně odráží nalezený stav regionu, jehož jedna část je ve výhledu let 2014+ schopná přijímat část dnešních intervencí v Cíli Konkurenceschopnost a další části regionu jsou a zůstanou typickými oblastmi, které jsou předmětem intervencí z Cíle Konvergence. Tento návrh také ukazuje strategickou potřebu na úrovni ČR při vyjednávání budoucí pozice **posilovat flexibilitu**, která bude minimálně omezovat druh intervencí v krajích a umožní se i na takovém území jako je Pardubický kraj soustředit se zároveň na budování základů znalostní ekonomiky i v menších obcích a v některých zaostalejších částech kraje se soustředit na vyrovnávací intervence typické pro Cíl Konvergence.

Priority jsou rozděleny do dvou oblastí, které reflektují jednak reálný stav v Pardubickém kraji a především hrubý odhad možného dopadu navrhovaných změn v kohezní politice v letech 2013+.

První sada priorit se soustředí na podporu území, oblastí, aktivit a institucí, které jsou rychle schopny posílit svůj růst a přispívat k budování moderní znalostní ekonomiky se silným ekologickým důrazem. Tato priorita se rámcově shoduje s první prioritou dokumentu EU 2020 a to *Inteligentní růst: rozvoj konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje*.

Druhá sada priorit se soustředí na cíle spojené s modernizací a dlouhodobou eliminací rizik a trendů spojených se stagnací a slabou a nekonkurenceschopnou ekonomickou aktivitou v některých částech kraje. Tato navržená priorita se váže na dva prioritní směry dokumentu EU 2020 a to:

a) *Udržitelný růst: podpora konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiky méně náročné na zdroje*

b) *Růst podporující začlenění: podpora ekonomiky s vysokou zaměstnaností, která se bude vyznačovat sociální a územní soudržností.*

Strategie tím také předjímá významné riziko dalšího rozevírání ekonomických nůžek na území kraje v letech 2013+ a hrozby pro sociální a územní soudržnost v kraji. Oba směry, které navržené priority ukazují, se částečně **překrývají**, a proto potřebují dále rozpracovat a případně dále podle potřeby dělit či přeskupovat.

1. Priorita dlouhodobý růst a konkurenceschopnost

Významně podpořit dlouhodobý růst a konkurenceschopnost území především, ale ne pouze, na západě kraje, které vykazuje některé charakteristiky regionu s velmi dobrými předpoklady pro inovační rozvoj na znalostech založené ekonomiky. Cíle rozvojové strategie na léta 2014+ jsou v souladu s prioritou EU 2020 Smart growth. Některá města na východě kraje mají také významný potenciál ve znalostní a inovačně intenzivní ekonomice a měly by být podpořeny tak, aby mohly tento potenciál dlouhodobě rozvíjet a pozitivně působit na méně rozvinuté části kraje.

- a. Cíle a rámcové indikátory
 - i. Dlouhodobě zvyšovat konkurenceschopnost pracovní síly regionu
Zvyšování kvality a efektivity poskytovaného vzdělání
 - ii. Posilování kapacit pro znalostní ekonomiku a inovace
Posilování VaV, VŠ, kvalitní středoškolské vzdělání
 - iii. Posilovat konkurenceschopnost ekonomiky regionu
Posílení a zkvalitnění role MSP včetně zapojování do inovačních aktivit a znalostní ekonomiky v oborech, které vykazují pozitivní vývoj
- b. Oblasti podporovaných aktivit
 - i. Budování a modernizace infrastruktury pro podporu znalostní ekonomiky (páteřní přepravní a dopravní (integrovaná veřejná doprava) infrastruktura, potřebné kapacity v oblastech VaV, vysokoškolského vzdělávání a informační infrastruktury (vysokorychlostní internet),
 - ii. Modernizace trhu práce a podpora dlouhodobé spolupráce mezi poskytovateli vzdělávání a zaměstnavateli s důrazem na inovační schopnosti podniků
 - iii. Modernizace a dlouhodobá strategie moderního efektivního středoškolského vzdělávání s důrazem na inovační schopnosti podniků
 - iv. Podpora mezinárodní spolupráce institucí na území kraje, které poskytuje vzdělávání, podporu podnikání a další podobné veřejné služby
- c. Vztah k tématickým akcím EU 2020
 - i. *Inovující Unie*
 - ii. *Digitální program pro Evropu*
 - iii. *Mládež v pohybu*
 - iv. *Průmyslová politika pro věk globalizace*

2. Podpora vyrovnaného růstu území s důrazem na zaostávající oblasti:

Některé okresy a OPR, ale i významné podniky kraje vykazují dlouhodobou stagnaci či slabý růst spojený s průvodními jevy jako je nezaměstnanost, pokles počtu obyvatelstva, nízká efektivita a ekonomická výkonnost. Intervence z veřejných zdrojů (EU a ČR) by v této oblasti měly využít stávající zdroje a významně redukovat hrozby dlouhodobé stagnace a úpadku těchto oblastí. Průvodními jevy, se kterými je nutné dlouhodobě bojovat, jsou nezaměstnanost, nízká a neefektivní ekonomická aktivita, nízké příjmy, chudoba a sociální vyloučení. V tomto ohledu je zásadní podpora dlouhodobé zaměstnatelnosti obyvatelstva prostřednictvím zvyšování kvalifikace, podpora zvyšování efektivity ekonomických aktivit, mobility a dopravního propojení ekonomicky významných lokací. Nutná bude systematická podpora pro podnikání v těchto oblastech včetně podpory MSP. V některých oblastech může sehrát významnou roli posílená a strukturovaná podpora cestovního ruchu (využití silných stránek cestovního ruchu UNESCO památky, tématická turistika, hippoturistika (Velká Pardubická, Národní hřebčín Kladruby nad Labem), turistika spojená se jmény skladatelů Smetana, Martinů; apod.)

a. Cíle, rámcové indikátory a podporované aktivity:

i. Budování moderní infrastruktury

1. Informační infrastruktura
Vysokorychlostní internet
2. Integrované dopravní systémy
Udržet či zvyšovat přepravní kapacity a mobility
3. Modernizace vybraných silnic II. a III. tříd
Modernizace silnic, které mají zásadní význam pro rozvoj kraje
4. Zlepšování ekologické infrastruktury
 - a. Obnovitelné zdroje energie
 - b. Snižování energetické náročnosti
 - c. Ochrana a rozvoj vodního a odpadového hospodářství
 - d. Čistota ovzduší

ii. Zvýšení zaměstnanosti

1. Zlepšení vzdělanostní struktury
Zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel kraje
2. Modernizace sekundárního systému vzdělávání
Vybudování efektivního systému vzdělávání reagujícího na potřeby trhu práce
3. Mobilita a uplatnitelnost pracovní síly
Dlouhodobé zvyšování vzdělanosti a zaměstnatelnosti obyvatel kraje
Podpora kapacity aktérů regionální tripartity

iii. Podpora podnikání

1. Cestovní ruch
Dlouhodobá systematická podpora cestovního ruchu v regionu
2. Obnovitelné zdroje
Zásadní zvýšení využívání OZE na území kraje, pěstování energetických plodin atd.
3. Efektivní zemědělství

Posilování moderních trendů v zemědělství: pěstování velmi kvalitních biopotravin, případná vazba na cestovní ruch

iv. Boj s chudobou a vyloučením

1. Dlouhodobý boj se sociálním vyloučením
Systematická podpora území s vyloučenými skupinami
2. Prevence chudoby
Efektivní sociální služby na území celého kraje

Významné vazby na iniciativy EU 2020:

1. *Evropa méně náročná na zdroje*
2. *Průmyslová politika pro věk globalizace*
3. *Program pro nové dovednosti a pracovní místa*
4. *Evropská platforma pro boj s chudobou*

5 SEZNAM ZDROJŮ A ZKRATEK

Seznam zdrojů

Chladová, H.: Regionální disparity Pardubického kraje (*analytická sonda*) 2010

Chladová, H.: Studie předpokládaného vývoje hlavních statistických ukazatelů v České republice a jejích krajích

Koncepce ochrany přírody Pardubického kraje – aktualizace 2009

Konkurenční schopnost České republiky 2008 – 2009, Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky

Vybrané oblasti udržitelného rozvoje v krajích České republiky 2010

Statistické ročenky Pardubického kraje 2008 a 2007

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje 2008-10

Střednědobá koncepce zdravotnictví Pardubického kraje (2010)

Výroční zpráva o činnosti Univerzity Pardubice 2010

Zásady územního rozvoje Pardubického kraje (2010)

Zahradník, P.: Česká republika a budoucnost Kohezní politiky Evropské unie, 2010

Informace z Českého statistického úřadu v Pardubicích a webových stránek Českého statistického úřadu (www.czso.cz)

Informace z Úřadu práce v Pardubicích

Informace z odborů Krajského úřadu Pardubického kraje

Seznam zkratek

AV ČR	Akademie věd České republiky
ČOV	Čistička odpadních vod
ČVUT	České vysoké učení technické
EHP	Evropský hospodářský prostor
EK	Evropská komise
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
EO	Ekvivalentní obyvatel
HDP	Hrubý domácí produkt
HPH	Hrubá přidaná hodnota
IT	Informační technologie
KF	Kohezní fond
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSP	Malé a střední podniky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NACE	Klasifikace ekonomických činností
NNO	Nestátní neziskové organizace
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
OP	Operační program
ORP	Obec s rozšířenou působností
OU	Odborná učiliště
OZE	Obnovitelné zdroje energie
REZZO	Registr emisí a zdrojů znečištění ovzduší
ROP	Regionální operační program
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SŠ	Střední škola
SOU	Střední odborná učiliště
THFK	Tvorba hrubého fixního kapitálu
TT	Transfer technologií
UK	Univerzita Karlova
VaV	Výzkum a vývoj
VŠ	Vysoká škola
VŠCHT	Vysoká škola chemicko technologická

6 PŘÍLOHA – DALŠÍ A KONKRÉTNĚJŠÍ STATISTICKÉ ÚDAJE

Základní údaje o Pardubickém kraji

Rozloha Pardubického kraje	4 519 km ² , 5,7 % plochy ČR, 4. nejmenší kraj bez hl. města Prahy
Administrativní členění	4 okresy (statistické jednotky) – Pardubice, Chrudim, Svitavy, Ústí nad Orlicí 451 obcí, z toho 36 měst, 15 obcí s rozšířenou působností (ORP) 30 dobrovolných svazků obcí aktivně a dlouhodobě působících

Zdroj: ČSÚ, www.risy.cz

Obyvatelstvo

Věková struktura – Pardubický kraj v porovnání s ČR

Věková struktura	Pardubický kraj	ČR
0-14 let	14,6	14,2
15 – 65 let	70,3	71,1
65 a více let	15,1	14,7
Celkem	100,0	100

Zdroj: ČSÚ

Další demografické údaje

Ukazatel	Rok 2008	Pozn.
Průměrný věk (2008)	40,4	Nárůst od roku 2000 o 2 roky
Index stáří (podíl obyvatelstva ve věku 65 a více let na obyvatelstvu ve věku 0-14 let)	1,04	
Naděje dožití osob narozených v letech 2007 – 2008 - muži	74,24	Nárůst od roku 2000 o 1,63 let
Naděje dožití osob narozených v letech 2007 – 2008 - ženy	79,95	Nárůst od roku 2000 o 2,14 let
Standardizovaná míra úmrtnosti (na 1000 obyvatel)	8,58	

Zdroj: ČSÚ

Standardizovaná míra úmrtnosti má v Pardubickém kraji, stejně jako v krajích ostatních klesající tendenci a nevykazuje výrazný rozdíl od celorepublikového průměru (v roce 2008 činila 8,58 zemřelých na 1000 obyvatel). Hlavní příčiny úmrtí tvoří v pardubickém kraji nemoci oběhové soustavy (téměř polovina příčin), následují novotvary (čtvrtina úmrtí). Pardubický kraj má prvenství mezi kraji v podílu úmrtí na onemocnění dýchací soustavy.

Osídlení

Velikostní skupiny obcí podle okresů k 31. 12. 2008

Velikostní skupiny obcí dle počtu obyvatel	Počet obcí	% obyvatel
Do 199	109	2,8
200 – 499	176	11
500 – 999	88	12
1 000 – 4 999	60	21
5 000 – 19 999	16	31
20 000 – 49 999	1	5
50 000 a více	1	17

Zdroj: ČSÚ

Oblast veřejných služeb - Vnější vztahy a přeshraniční spolupráce

Pardubický kraj využívá příležitosti členství ČR v EU a aktivně se zapojuje do bilaterálních a multilaterálních vztahů v rámci svých kompetencí a možností. Pardubický kraj spolupracuje s 5 **partnerskými regiony v zahraničí** (Dolnoslezské vojvodstvo - Polská republika, Prešovský samosprávný kraj - Slovenská republika, Region Centre - Francie, vládní kraj Tübingen, okres Reutlingen ve spolkové zemi Badensko-Württembersko - Německo a region Abruzzo - Itálie) v několika oblastech (např. kultura, doprava, regionální rozvoj, fondů EU, cestovní ruch, aj.). Pardubický kraj má na severu krátkou hranici s Polskem (probíhá spolupráce např. v dopravě) a probíhá také spolupráce v rámci **Euroregionu Glacensis** a **Sdružení obcí Orlicka – Kladska**, s cílem zefektivnit přeshraniční spolupráci např. v oblasti cestovního ruchu, kultury, a dalších. Pardubický kraj rovněž podporuje rozvoj vztahů Univerzity Pardubice a Eberhard Karl's Univerzity v Tübingenu a také s italskou univerzitou v L'Aquile a s francouzskou Univerzitou v Orleáns a dalšími.

Nezaměstnanost

Ukazatel		
Míra registrované nezaměstnanosti	9,58 % (k 31. 12. 2009)	5,95 % (k 31. 12. 2008)
Míra obecné nezaměstnanosti	3,6 % (k 31. 12. 2009)	6,4 % (k 31. 12. 2008)
Zaměstnanost žen	46,5 % (v roce 2008)	

Zdroj: ČSÚ

Výzkum a vývoj

Podíl výdajů na VaV na HDP (v %) v letech 2004 – 2008

Území	2004	2005	2006	2007	2008
Pardubický kraj	1,17	1,34	1,45	1,39	1,32
Česká republika	1,25	1,41	1,55	1,54	1,47

Zdroj: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje v ČR

Základní ukazatele VaV v podnikatelském sektoru podle okresů v roce 2008

Podnikatelský sektor, kraj, okresy	VaV pracoviště (počet)		Výdaje na VaV (tis. Kč)			Zaměstnanci VaV (počet)					
	celkem	z toho CZ-NACE 72 ¹⁾	celkem	z toho		celkem		z toho		výzkumníci	
				mzdové	financované z veřejných zdrojů	HC ²⁾	FTE ³⁾	ženy			
								HC ²⁾	FTE ³⁾	HC ²⁾	FTE ³⁾
Pardubický kraj	100	6	1 792 497	731 105	248 865	2 247	1 927	549	454	997	926
Chrudim	9	-	37 707	24 306	6 311	79	51	11	3	42	37
Pardubice	42	4	840 841	379 237	143 784	1 090	977	339	319	560	511
Svitavy	11	-	71 101	40 120	8 719	99	52	16	9	28	19
Ústí nad Orlicí	34	2	819 287	276 177	89 331	958	827	182	123	356	347
nerozlišen o	4	-	23 562	11 265	720	20	21	1	1	11	12

¹⁾ pracoviště s hlavní ekonomickou činností Výzkum a vývoj (CZ-NACE 72), ²⁾ fyzické osoby; stav k 31.12., ³⁾ přepočtené osoby na plnou pracovní dobu věnovanou VaV činností

Zdroj: ČSU Pardubice, statistická ročenka 2009

Podíl neinvestičních a investičních příjmů (v tis. Kč) na výzkum a vývoj v letech 2005 – 2009

Území	2005	2006	2007	2008	2009	2009 (v %)
neinvestice	136 944	136 257	145 955	147 963	165 346	90
investice	15 963	20 720	13 823	11 412	16 665	10
Celkem	152 907	156 977	159 778	159 375	182 001	100

*) jedná se o přidělené finanční prostředky

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti Univerzity Pardubice 2009

Vodní hospodářství

Struktura vodovodů Pardubického kraje odpovídá místním podmínkám, možností zajištění dostatečně kapacitních zdrojů a velikosti zásobených sídel. Na území kraje je rozsáhlá soustava skupinových vodovodů. Nejvýznamnější pro zásobování Pardubického kraje pitnou vodou je vodárenská soustava Východní Čechy, která propojila vodovodní systémy čtyř okresů (Chrudim, Pardubice, Hradec Králové a Náchod) a zásobuje další obce. V případě havárií zdrojů v jednotlivých okresech lze technicky dovézt vodu z jiných okresů. Další vodovody budou vybudovány především v menších sídlech, jejich realizace je však finančně limitována ze strany obcí.

Energetika

Kromě velkých zdrojů elektrické energie (elektrárny Opatovice a Chvaletice) jsou v kraji i závodní výroby (např. v Pardubicích Synthesia, aj.) a vodní elektrárny (Pastviny,

Litice, Práčov, Seč). Základní zásobovací systém Pardubického kraje jako celek zajišťuje výkonové potřeby všech odběratelů. Jsou posilovány a rekonstruovány stávající trasy, které již nevyhovují zvyšujícím se požadavkům na přenášený výkon.

Odpadové hospodářství

Podíl odděleně sbíraných složek komunálního odpadu od roku 2005 roste a tím i výtěžnost tříděného komunálního odpadu na obyvatele za rok.

Příroda a krajina, vč. lesů a ochrany půd

Součástí **ochrany přírody a krajiny** je šetrné využívání přírodních zdrojů v souladu s principy udržitelného rozvoje. Mezi nejvýznamnější velkoplošná zvláště chráněná území patří 3 CHKO Železné hory, Žďárské vrchy a Orlické hory, dále se zde nachází 97 maloplošných zvláště chráněných území, z toho jsou 3 národní přírodní rezervace, 1 národní přírodní památka, 39 přírodních rezervací, 54 přírodních památek a 10 přírodních parků. Na území kraje se nachází také několik desítek významných krajinných prvků a stovky památných stromů. Soustavu lokalit Natura 2000 tvoří 3 ptačí oblasti a desítky evropsky významných lokalit. Na území kraje leží 6 biocenter ÚSES nadregionálního a 151 biocenter regionálního významu navzájem propojená biokoridory nadregionálního (14) a regionálního významu (130).

Podíl **lesních pozemků** na celkové výměře území je v kraji nižší (29,5 %) než v ČR (33,4 %). Smrk se v kraji podílí na celkové výměře lesů více než polovinou. Smrkové monokultury nejsou přirozené a do budoucna je potřeba lesní porosty diverzifikovat. **Podíl listnatých dřevin** na celkové výměře lesů se postupně v kraji zvyšuje. Lesy s vyšším podílem listnatých dřevin jdou odolnější proti povětrnostním vlivům, suchu a hmyzím škůdcům. **Index defoliace** v kraji v letech 1996 - 2006 kolísal, celkově však měl spíše rostoucí trend. Odolnost lesů vůči negativním činitelům (větrné polomy, paraziti – zejména ohrožení kůrovcem je značné) je snížena i nevhodnou druhovou a věkovou skladbou lesních ekosystémů a způsoby hospodaření v nich. Lesy v kraji jsou v některých částech vystaveny značné imisní zátěži především z tepelných elektráren (Chvaletice, Opatovice), z dalších zdrojů (pardubické firmy Paramo, Synthesia) a z dálkového přenosu. K velkoplošnému rozpadu lesních ekosystémů došlo zejména v Orlických horách. Mezi další faktory ohrožující lesy patří např. výstavba liniových staveb. Intenzita těžby dřeva byla v kraji v posledních letech vysoká a v roce 2008 převyšovala republikový průměr. Ovlivnila to do značné míry nahodilá živelná těžba zejména v roce 2007, která tvořila více než dvě třetiny celkové těžby.

Severovýchodní, východní a jižní část kraje je vystavena zvýšené **erozi půdy** a snížené retenci vody v krajině, která zhoršuje i vlivy extrémních hydrologických jevů způsobujících povodně. V Pardubickém kraji se podobně jako v ČR snižuje **zornění zemědělské půdy** ve prospěch zjm. nezemědělské půdy, ale není tak výrazné jako v ČR. Vedle snižování plochy orné půdy se v kraji projevuje také pozvolný úbytek ovocných sadů. Typické je v posledních letech absolutní snižování celkové výměry zemědělské půdy.

V Pardubickém kraji se na vzdory kolísavému vývoji v letech 2000 - 2008 zvyšovala **spotřeba průmyslových hnojiv**, nejvíce se na této spotřebě podílela dusíkatá hnojiva.

Pardubický kraj měl v roce 2008 druhou nejvyšší spotřebu statkových hnojiv v ČR na hektar zemědělské půdy.

Voda

Klíčovým povrchovým zdrojem pitné vody je řeka Chrudimka, kde jsou realizovány odběry vody s nadregionálním významem. Hlavní zdroje jsou vodní nádrže Křižanovice, štěrkoviště Oplatil a prameniště Podlažice. Mezi nejvýznamnější podzemní zdroje kraje patří Březová (Svitavsko), Hrobice (Pardubicko), Podlažice (Chrudimsko), Čistá (Svitavsko), Pekla (Ústeckoorlicko). Na území kraje převažují odběry povrchové vody a jejich úprava v západní části kraje. Východní a jižní části jsou bohaté na podzemní vody s velmi dobrou kvalitou vody.

Pardubický kraj je také pramenní oblastí toků bez znečištění z cizích povodí, pouze na středních a dolních tocích je nižší znečištění toků z odpadních vod (s výjimkou Labe a horního toku Svitavy).

Nejvýznamnějšími toky kraje jsou Labe a Chrudimka. Významné vodní toky s vodárenským odběrem obsahuje níže uvedená tabulka. Nedostatek přirozených vodních nádrží v kraji je kompenzován umělými vodními nádržemi (nejvýznamnější jsou Pastviny, Hamry, Seč, Křižanovice a Pařížov) a rybníky. Z nádrže Hamry a Seč je odebíraná povrchová voda pro skupinové vodovody na území kraje. Ke třem největším vodním plochám kraje patří Sečská přehrada, Bohdanečský rybník a Pastviny.

Kvalita povrchových **vod** a související likvidace odpadních vod se postupným útlumem průmyslové i zemědělské výroby a budováním ČOV v sídlech relativně zlepšila. Pouze v rámci IV. a V. třídy znečištění (skupina A – obecné, fyzikální a chemické ukazatele) nedocházelo v letech 1996 – 2008 ke zlepšení kvality povrchových vod. Přesto se mají snížit délky silně znečištěných toků (zejména řeky Labe a dolní úseky větších toků) a zlepšit kvalita povrchových vod méně vodních vodotečí protékajících menšími sídly s nečištěnými odpadními vodami a s vymezením tzv. citlivých oblastí s přísnějšími limity pro vypouštění odpadních vod. Na území kraje se nachází **ochranná pásma vodních zdrojů**, jsou vyhlášeny **Chráněné oblasti přirozené akumulace vod** (Orlické hory, Žďárské vrchy, Východočeská křída a Žamberk – Králíky) a části povodí významných vodních toků. Specifickým problémem je eutrofizace povrchových vod.

Významné vodní toky s vodárenským odběrem

Název	Určení
Povodí Divoké Orlice	od pramenní oblasti po Klášterec nad Orlicí
Povodí Chrudimky	od pramenní oblasti po Práčov
Povodí Moravy	pramenní oblasti po Hanušovice
Povodí Svratky	pramenní oblasti po Vír

Zdroj: Krajský úřad Pardubického kraje, Odbor životního prostředí a zemědělství

Ovzduší

Na území kraje stále dochází k překračování hodnot cílového imisního limitu pro ochranu ekosystémů a vegetace. Závažným problémem je plošné překračování imisních limitů pro ozon, což představuje problém z hlediska dopadů na lidské zdraví, ekosystémy a vegetaci.

SWOT analýza – další body

Silné stránky

Významná česko-polská hranice v evropském kontextu
Aktivní přístup měst Pardubického kraje v regeneraci panelových sídlišť
Přímý vliv Pardubického kraje na střední a vyšší odborné školy zřizované krajem
Široká vzdělávací nabídka SŠ
Partnerství (spolupráce na společných projektech)
Vnější vztahy a partnerství se zahraničními regiony a s Polskem, spolupráce v rámci Euroregionu Glacensis
Existence strategie cestovního ruchu s definovanými cílovými skupinami a póly rozvoje
Pestrá morfologie a velký kulturní potenciál (vč. památky UNESCO)
Aktivní působení soukromého a neziskového sektoru v oblasti kultury
Spolupráce pardubické nemocnice s fakultní nemocnicí v HK
NNO v různých oblastech (veřejných služeb aj.) a existence Koalice nevládek Pardubicka - koordinačního subjektu mezi neziskovým sektorem a krajem
Existence strategie rozvoje cestovního ruchu
Tradice a úspěchy vrcholového sportu (Velká Pardubická, Zlatá přilba...)
Hustota sil. I. tř. v kraji převyšuje hustotu dálnic a sil. I. tř. v ČR
Hustota železnice v kraji odpovídá ČR
Nárůst přepravovaných objemů zboží v kraji
Dostatečné kapacity zásobování elektrickou energií v kraji
Existence Vodárenské soustavy Východní Čechy a protipovodňových opatření
Vysoký podíl obyvatel zásobených vodou z veřejných vodovodů (95,9%)
Nízká (podprůměrná) produkce odpadů v relaci s ČR
Dostatečná kapacita skládek
Významný krajinný potenciál, existence chráněných území a ÚSES včetně biokoridorů
Nepatrné zvýšení koeficientu ekologické stability
Krajina není narušena velkoplošnou těžbou surovin
Zvyšuje se výměra a podíl zastavěných ploch
Zvyšují se neinvestiční výdaje na ochranu ŽP
Roste výměra lesů a podíl zejména listnatých dřevin
Příznivé klimatické a půdní podmínky pro zemědělství; dlouhodobá zemědělská tradice v Polabí
Tradice v oblasti rybníkářství včetně většího počtu rybochovných zařízení
V kraji není oblast se zhoršenou kvalitou životního prostředí

Slabé stránky

Velký počet malých obcí
Nesoulad mezi orientací profesní přípravy mládeže a potřebami trhu práce
Nerozvinutá spolupráce mezi aktéry v cestovním ruchu
Neadekvátní či nedostatečné využití památkových objektů a kulturních zařízení
Absence jednotného informačního systému o kapacitách sociálních služeb
Nízký podíl krajských zdravotnických zařízení na profesní přípravě lékařů před získáním specializované způsobilosti
Nedostatečná inovační aktivita průmyslových firem
Nízké využití TechnoParku v Pardubicích
Rostou emise oxidů dusíku (zjm. z velkých stacionárních zdrojů a z dopravy), nárůst prašných částic
Překračovány imisní limity u polévatvého popílku především v Polabí
Snížená ekologická stabilita lesních ekosystémů v pohraničních horských oblastech (Orlické hory)
Poškození lesních porostů v některých částech kraje
Nevhodná věková a druhová skladba lesních ekosystémů
Klesá podíl orné půdy, snižuje se zornění zemědělské půdy
Zvyšuje se spotřeba průmyslových hnojiv
Půdy ohrožené erozí a nedostatek protierozních opatření
Lokální znečištění vodních toků

Příležitosti

Pokračující přeshraniční spolupráce s Polskem
Využití financování rozvoje kraje fondy EU
Užší spolupráce se zahraničními partnerskými regiony, s Polskem, Euroregionem Glacensis
Další rozvoj volnočasových aktivit
Rozvoj partnerství veřejného a soukromého sektoru
Zavádění energeticky úsporných opatření a energeticky méně náročných výrobních technologií
Plynifikace nových lokalit a zahušťování sítě
Zlepšení odkanalizování a čištění odpadních vod u obcí nad 2 tis. EO
Odstraňování ekologických zátěží, sanace skládek
Využívání přírodních zdrojů
Vyhlašování chráněných území v kraji
Zalesňování, zvyšování výměry lesní půdy v kraji
Mimoprodukční funkce rybníčních soustav - rekreace, sport

Hrozby

Pokles obyvatel v periferních částech kraje a s tím spojené zhoršování dopravní dostupnosti a obslužnosti malých obcí
Dlouhodobý dopad ekonomické krize do regionu
Jistota finančních prostředků poskytovatelům soc. služeb v podobě víceletého financování
Odchody lékařů do fakultních nemocnic nebo do zahraničí
Nedostatek finančních zdrojů pro zdravotnická zařízení kraje

Zánik NNO (např. v sociálních a dalších službách)
Chátrání památek
Útlum aktivit sportovních subjektů
Zánik tradiční a lidové kultury
Nedostatečná spolupráce soukromého a veřejného sektoru
Snižování volného prostoru pro nakládání s odpady
Nedostatečná péče o krajinu
Větrné polomy lesních porostů, škůdci, nezákonná těžba v lesích
Pokračující eroze
Kontaminace vodních zdrojů, eutrofizace povrchových vod